

Ukrayna Savaşı Bağlamında Avrupa Birliği'nin Arktik Politikası

Selen Baldıran¹

Özet

İklim değişikliğinin etkilerinin direkt gözlemlenebildiği temel bölgelerden biri Arktik'dir. Arktik'in jeopolitik konumun yanı sıra sahip olduğu doğal kaynaklar, buzulların erimesi ile beraber açılacak olan bölgedeki yeni rotalar ve dünya iklim çalışmaları kapsamında sağlamış olduğu doğal laboratuvar ortamı tüm ülkeler açısından önem taşımaktadır. Bölge'yi yakından takip eden aktörlerden biri de ulusüstü yapısı ile Avrupa Birliği (AB)'dir. AB, yayınladığı Arktik politika belgeleri ile bölgede aktif bir oyuncu olarak yer almaktadır. AB'nin bölgeye yönelik eğilimi özellikle iklim, çevre, yerel halk ve araştırma alanlarında devam ederken, 24 Şubat 2022 tarihinde Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesi ile beraber, şu zamana kadar daha geri planda kalan AB'nin Arktik güvenlik alanı ön plana çıkmıştır. Savaş ile beraber AB'nin Arktik politikalarında önem verdiği özellikle enerji, ekonomi, araştırma ve bilim alanları farklı bir boyut kazanmış olup, Arktik'in önemi ve bu alanlarda Birliğin atması gereken adımlar net bir şekilde ortaya çıkmıştır. Rusya-Ukrayna Savaşı sonrası Birliğin bölgeye yönelik ekonomi, enerji, araştırma ve güvenlik konularında özellikle kritik kararlar alarak politika önceliklerini şekillendirmesi söz konusudur. Özellikle askeri güvenlik stratejileri ve enerji güvenliği öncelikleri, AB'nin Arktik politikalarını şekillendiren temel faktörler arasında yer almaktadır. Arktik'teki güvenlik riskleri ve jeopolitik gerilimler, bölgede varlığını güçlendirmeye ve meşrulaştırmaya çalışan AB için bir sınav niteliği taşıyacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ukrayna Savaşı, Arktik, Avrupa Birliği, İklim Değişikliği, Güvenlik

Jel Kodları: F5, F59.

The European Union's Arctic Policy in the Context of the Ukraine War

Abstract

One of the key regions where the effects of climate change can be directly observed is the Arctic. In addition to its geopolitical position, the Arctic's natural resources, the new routes that will open up as glaciers melt, and the natural laboratory environment it provides for global climate studies are of importance to all countries. One of the actors closely monitoring the region is the European Union (EU), with its supranational structure. Through its published Arctic policy documents, the EU positions itself as an active player in the region. While the EU's focus on the Arctic continues, particularly in the areas of climate, environment, local populations, and research, the invasion of Ukraine by Russia on February 24, 2022, has brought the EU's Arctic security concerns, which had previously been less prominent, to the forefront. With the war, the sectors that the EU had prioritized in its Arctic policies—especially energy, economy, research, and science—have taken on a new dimension, and the importance of the Arctic, along with the steps the Union needs to take in these areas, has become clearer. In the aftermath of the Russia-Ukraine war, the EU is expected to take critical decisions in the areas of economy, energy, research, and security, shaping its policy priorities in the region. In particular, military security strategies and energy security priorities are among the key factors shaping the EU's Arctic policies. The security risks and geopolitical tensions in the Arctic will serve as a test for the EU, as it seeks to strengthen and legitimize its presence in the region.

Keywords: Ukraine War, Arctic, European Union, Climate Change, Security

Jel Codes: F5, F59.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı Çalışma etik kurul kararı gerektirmektedir.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları S. B. çalışmanın tasarımına ve uygulanmasına, sonuçların analizine ve metnin yazılmasına tek başına katkıda bulunmuştur. S. B.'nin makaleye katkısı %100'dür.

Çıkar Beyanı Yazarlar ya da üçüncü taraflar açısından çalışmada çıkar ilişkisi/çatışması yoktur.

¹ Doktora Öğrencisi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Denizcilik Çalışmaları Anabilim Dalı, İstanbul/Türkiye, selen.baldiran@gmail.com, ORCID ID:0000-0002-1353-9107

1. Giriş

Günümüzde buzulların hızla erimesi sonucunda daha ulaşılabilir duruma gelen Arktik özellikle uluslararası ilişkiler disiplininin de dikkatini çeken bir bölge haline gelmeye başlamıştır. Bölgenin sahip olduğu yer altı kaynakları ve ulaşımına açılan yeni rotalar ile enerji alanındaki rezervleri bölgede çatışan çıkar ve ilişkilerin yaşanacağını sinyali vermeye başlamıştır. Arktik'te doğal kaynaklar, ekonomik ve askeri açıdan gerginlikler uzun süredir var olsa da bölgenin dönüm noktası Şubat 2022'de Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesi olmuştur. İşgal tarihinden bugüne kadar Arktik'te öncede var alan gerginlikler daha belirgin şekilde gözükmeye başlamıştır. Bu gerginlikler sadece bölgedeki yerel halkı ve Arktik'e kıyıdaş ülkeleri değil, aynı zamanda tüm dünya devletlerini de etkilemektedir. Bu işgal aslında uluslararası ilişkilerde olağanüstü olarak tanımlanabilecek sekiz devletin on yıllarca süren başarılı iş birliğine müdahaledir.

Ukrayna Savaşı, Arktik'teki stratejik ortamı önemli ölçüde değiştirmiştir. Bu değişimin ilk işaretleri, NATO üyelerine yeni üyelerin katılımı ve artan askeri tatbikatlar ile görülmeye başlanmıştır. Savaş ile beraber oluşan tehdit ortamı, NATO üyelerinin Arktik bölgesinde askeri varlıklarını artırmalarına neden olmuştur. Özellikle, Norveç, ABD, Kanada, Danimarka ve diğer NATO ülkeleri, bölgedeki askeri tatbikatlarını ve yığınaklarını artırmıştır (NATO, 2024). Sadece artan askeri faaliyetler olmamış, İsveç ve Finlandiya (Arktik Sekizlisi içerisinde yer alan), Ukrayna Savaşı'nın ardından NATO üyeliğine başvuruda bulunarak, NATO'nun Arktik bölgesindeki etkisini genişletme potansiyelini artırmıştır. Böylece, Arktik, NATO ve Rusya arasında bölünmüş durumda olan stratejik alanlardan biri olmuştur. Bölgede artan NATO varlığına Rusya askeri ve stratejik tepki vermekte gecikmemiştir. Rusya, Arktik bölgesindeki askeri üslerini ve varlıklarını güçlendirmiştir. Yeni radar sistemleri, hava savunma sistemleri ve denizaltı filoları konuşlandırarak bölgedeki askeri kapasitesini artırmıştır. Ayrıca, Rusya, Arktik'te nükleer kapasitelerini artırarak caydırıcılığını da güçlendirmiştir (Jouan, 2024). Bu, hem NATO'ya karşı hem de bölgedeki stratejik çıkarlarını koruma amacı taşımaktadır. Savaş ile beraber Arktik'in stratejik olarak önem kazanması aslında jeopolitik ve ekonomik çıkarların yeniden tanımlanması ihtiyacını çıkarmıştır. Arktik, büyük enerji rezervlerine (petrol ve doğal gaz) sahip olduğu için stratejik önemi artmıştır. Ukrayna Savaşı ile birlikte enerji güvenliği konusu daha da ön plana çıkmıştır. İklim değişikliği ve çevresel konular, Arktik'te uluslararası iş birliğini zorunlu kılmaktadır. Ancak Ukrayna Savaşı'nın getirdiği politik gerilimler, bu iş birliğini de zorlaştırmıştır. Ukrayna Savaşı, Arktik Konseyi (AK)'ndeki iş birliğini zorlaştırmış ve bölgesel gerilimleri artırmıştır. Batılı ülkeler ve Rusya arasındaki politik gerginlikler, konseyin işlevselliğini etkilemiştir. Ukrayna Savaşı, Arktik'teki stratejik ve askeri dengeleri değiştirmiştir. Bu değişimler, bölgedeki uluslararası ilişkileri ve iş birliğini olumsuz etkilemiş ve etkilemeye devam etmektedir (Jensen, 2024).

Rusya'nın işgali göz önüne alındığında, kalan yedi Arktik devleti (Kanada, Danimarka, Finlandiya, İzlanda, Norveç, İsveç ve Amerika Birleşik Devletleri) ile Rusya arasındaki iş birliği tamamen değişmiş, en önemlisi Rusya'nın Mayıs 2023'e kadar başkanlık ettiği bölgenin ana yönetim organı olan AK'yi ciddi şekilde etkilenmiştir. Geçtiğimiz Eylül ayında Rusya, bir diğer Arktik bölgesel forumu olan Barents Euro-Arktik Konseyi (BEAC)'nden çekilmiştir (Fouche ve Dickie, 2024). Rusya, BEAC üyeliğinden ayrılrsa da AK'den geri çekilmemiştir. Bunun en önemli nedenlerinden biri ise AK'nin, sekiz Arktik ülkesi ve Arktik'te yaşayan yerli halkları kapsayan daha geniş ve etkili bir platform olmasıdır. Bu, Rusya'ya sadece bölgesel değil, aynı zamanda uluslararası düzeyde daha geniş bir etki alanı sağlamaktadır. Bu rolünün yanı sıra Rusya AK'de kalarak stratejik ve ekonomik çıkarlarını korumak istemektedir. Arktik, enerji kaynakları ve yeni deniz ticaret yolları açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu konseyde kalmak, Rusya'ya Arktik kaynaklarının kullanımı ve yönetimi konusunda daha fazla söz hakkı sağlamaktadır (Heininen, 2024). AK, çevre koruma, deniz güvenliği, arama ve kurtarma gibi konularda kritik bir rol oynamaktadır. Bu konseyde kalmak, Rusya'ya bu önemli konularda uluslararası iş birliği yapma fırsatı vermektedir. Rusya'nın AK'de kalması, bu konseyin Batı ile görüşme ve iş birliği yapabileceği son platformlardan biri olması ile de ilgilidir. AK, Rusya ile Batı arasında doğrudan diplomatik iletişimin sürdürülebileceği önemli bir platformdur. Bu konseyde kalmak, Rusya'ya Batılı ülkelerle diyalog ve iş birliği yapma imkânı sağlamaktadır. Rusya, pragmatik bir yaklaşımla, Batı ile doğrudan çatışmadan kaçınmak ve stratejik çıkarlarını korumak için AK'de kalmayı tercih etme eğiliminde olabilir. Bu, Rusya'nın Batılı ülkelerle

sınırlı da olsa iş birliği yapabileceği ve diyalog sürdürebileceği bir ortama zemin hazırlamaktadır. Konsey’de Rusya varlığı, ülkenin uluslararası toplumda meşruiyetini korumasına yardımcı olabileceği gibi Rusya’nın uluslararası arenada izole olmasını engelleyebilecek bir adımdır. Belirtmek gerekir ki, gerginliklerin yüksek olduğu dönemlerde, bu tür diplomatik kanalların açık kalması uluslararası diplomasi açısından da önemli olup, diplomatik iletişim kanalları bu iş birliği yapıları ile korunmaktadır.

2022 yılında Rusya’nın Ukrayna’ya karşı başlattığı savaşın ardından, AK’deki diğer üyeler Rusya ile iş birliğini askıya almıştır (Simpson 2023). Ancak, son zamanlarda bilimsel düzeyde bazı iş birliklerinin yeniden başlatıldığına dair gelişmeler yaşanmıştır. Arktik bölgesindeki çevresel, iklimsel ve bilimsel konuların küresel önemi göz önüne alındığında, bu alanlarda sınırlı da olsa iş birliğinin devam etmesi gerektiği yönünde görüşler ortaya çıkmıştır. Arktik bölgesindeki iklim değişikliği, deniz buzu dinamikleri ve biyolojik çeşitlilik gibi konularda bilimsel araştırmalar, küresel iklim politikaları ve çevresel yönetim açısından kritik öneme sahiptir. Bu nedenle, bilimsel veri paylaşımı ve araştırma iş birliği bazı alanlarda yeniden başlatılmıştır (Fouche ve Dickie, 2024). AK’nin yapısal önemi ve bölgedeki sorunların çözümünde uluslararası iş birliğinin zorunlu olması, bilimsel düzeyde iş birliğinin yeniden canlandırılmasına yol açmaktadır. Kısaca, taraflar arasında pragmatik yaklaşım olduğu gözükmemektedir. Ülkeler, bölgesel güvenlik ve politik meselelerde gerginliklerini sürdürse de bilimsel ve çevresel konularda iş birliğinin küresel faydalar sağladığı bilinciyle hareket etmeye yönelim başlamıştır. Bu gelişmeler, AK’nin bilimsel ve çevresel iş birliği alanlarında sınırlı ama önemli bir rol oynamaya devam ettiğini göstermektedir. Ancak, siyasi ve askeri konularda gerginlikler devam etmekte ve bu durum AK’nin tam işlevselliğini etkilemektedir.

Savaş ile beraber Arktik’in hikâyesi değişmeye başlamış ve yavaş yavaş Arktik’in bir “barış bölgesi” olduğu fikri, büyük güç rekabeti ve güvenlik için yükselen bir bölgeye dönmeye başlamıştır. Son on altı yıldır bölgede kendini coğrafya, yasal yetki, pazar erişimi, çevresel ayak izi ve Arktik bilimine katkısı açısından bir Arktik aktörü olarak tanımlayan Avrupa Birliği (AB)’ni de yeni bir sürece sokmuştur.

2008 yılında ilk Arktik politikasını yayınlayarak günümüze kadar çeşitli revizyonları ile bölgeye yönelik politikalarını şekillendiren AB’nin, Ukrayna Savaşı ile de bölgeye yönelik stratejilerinde ciddi anlamda değişiklikler olmuştur. Ukrayna Savaşı bağlamında AB’nin Arktik politikaları başta ekonomi, enerji, çevre ve iklim alanlarında etkilenmiştir. Ancak bu alanlar dışında göze çarpan ve AB’nin şu zamana kadar Arktik’te daha geri planda tuttuğu güvenlik ve savunma alanı tematik politika alanı olarak göze çarpmaktadır.

Çalışmanın amacı, AB’nin Arktik’e yönelik politikalarının Rusya-Ukrayna Savaşı bağlamından değerlendirilmesidir. Ukrayna Savaşı, AB’nin Arktik politika ve stratejilerinde değişime gitmesine neden olmuş, bu değişimler ise başta ekonomi, enerji, araştırma, bilim, güvenlik ve savunma politika alanlarında ön plana çıkmıştır. Çalışma bu kapsamda, AB’nin bu temel politika değişiklik alanlarına odaklanmak olup, savaşın AB Arktik politikasını nasıl etkilediğine odaklanmaktadır. Bu doğrultuda, Rusya ile Ukrayna arasında devam eden savaşın, AB’nin Arktik’teki politikalarını ve rolünü nasıl etkileyeceği sorusuna cevap aranacaktır. Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup, literatür taramasından elde edilen birincil ve ikincil kaynaklardan faydalanılmıştır. Çalışmada AB’nin resmi dokümanları, devletlerin ve kurumların bildirimleri gibi birincil kaynaklardan elde edilen veriler esas alınmıştır. İkincil kaynak olarak, kitaplar ve derleme (review) makalelerden faydalanılmıştır.

AB’nin bölgeye yönelik politikalarında değişimin daha iyi anlaşılması amacıyla çalışmada ilk olarak AB açısından Arktik’in stratejik öneminden bahsedilmektedir. İklim değişikliğinin etkisi ile bölgenin daha ulaşılabilir hale gelmesi, deniz ticaret rotalarına ve enerji kaynaklara erişimi de mümkün kılmıştır. Hem bulunduğu konumu hem de üye ülkeleri açısından bölgenin güvenlik açısından stratejik önemi vardır. Tüm bu açılardan kaynaklı stratejik önemi, bir ulusüstü aktör olarak, AB’nin bölgeye yönelmesine ve politikalar üretmesine imkân tanımıştır. Bu noktadan hareketle, çalışmada AB’nin Arktik politikalarının tarihsel süreci ve bölgedeki iş birliği yapılarından bahsedilmektedir. Çalışma kapsamı içerisinde, Ukrayna Savaşı ile değişen AB Arktik politika alanlarına odaklanılarak mevcut durum ve ileriye dönük analizler yer almaktadır. Günümüz Arktik güvenlik mimarisini anlamak açısından önemli olan AB’nin rolü ve

politikalarının etkisi dikkate alınmaktadır. Çalışma, potansiyel sonuçların değerlendirilmesiyle sona ermektedir.

2. Arktik'in Stratejik Önemi

Türk Dil Kurumu tarafından Arktik, Kuzey Kutbu ile ilgili olan ve Kuzey Kutbu'na yakın olan anlamına gelirken, farklı bir tanım olarak Güney Kutbu için kullanılan Antarktik kavramı üzerinden de anti-Arktik yani Kuzey'in karşısı ifadesinde de anlaşılmaktadır. Bölgenin net sınırları ile ilgili olarak genel kabul edilen bir görüş bulunmasa da literatürde Arktik, 66° 33' 39" enleminin geçtiği Kuzey Kutup Dairesi'nin kuzeyinde kalan bölgeyi kapsamaktadır (Çıtak, 2020).

Arktik'i Antarktika'dan farklı kılan ve aslında uluslararası ilişkiler açısından da dikkat çeken bölge olmasını sağlayan kıtalarla çevrili bir okyanus olmasıdır. Arktik Okyanusu, 14.056 milyon km² genişliği ile en küçük ve görece en sığ okyanus olma özelliğine sahiptir (Sezen, 2021, s. 390). Kuzey Amerika, Avrupa ve Asya kıtalarının en yakın olduğu Arktik bölge, yaklaşık 27 milyon km²'ye tekabül etmektedir (Erol, 2022). Bu, 27 bağımsız ülkeden oluşan AB'nin 3,50 katından daha büyük bir alana denk düşmektedir. Bu tanımlanan bölgeye kıyısı olan ülkeler "Arktik Beşlisi" olarak adlandırılan Rusya, ABD, Kanada, Norveç ve Danimarka (Grönland)'dır. Bölgeye kıyısı olmadığı halde bölgede egemenliği olan ülkeler ise Finlandiya, İzlanda ve İsveç'tir (Çalık, 2021, s. 101). Bu bölgeler ile birlikte sekiz üye olarak "Arktik Sekizlisi" kavramı sıklıkla karşımız çıkmaktadır (Helvacıköylü, 2021, s. 179).

Bölgenin kendine has iklim, yer şekilleri ve biyolojik özellikleri bulunmaktadır. İklim, Arktik'e kimlik veren en önemli etmendir. Arktik'te sıcaklık dereceleri alandan alana değişse de yazları bile en fazla 10 derecenin altında, kışları ise konuma göre -50 dereceye kadar düşebilmektedir (Çıtak, 2020). Günümüzün en büyük tehditlerinden biri olarak iklim değişikliğinin Arktik üzerindeki etkileri bölgenin önemini artırmaktadır. Bu önem 21. yüzyılın "Arktik Yüzyılı" ve "Kutup Çağı" olacağı yönünde iddialar ile vurgulanmaktadır.

Arktik, iklim değişimi nedeniyle 1979'tan beri dünyanın geri kalan bölgelerinden 4 kat daha fazla ısınmaktadır (Rantanen vd. 2022). Endişe verici olan nokta ise, söz konusu sıcaklık artış hızı ve bunun sonuçlarının, bilim insanlarının öngördüğünden çok hızlı şekilde gerçekleşmesidir. Küresel ısınma kaynaklı iklim değişikliğinin etkileri Arktik'te önemli değişimler yaratmaktadır. Buzulların erimesi ile ekosistem dengesi değişirken, bölgedeki enerji kaynaklarına erişim kolaylaşmış ve yeni deniz ticareti yolları dikkat çekici konulardan biri haline gelmiştir. Arktik'in stratejik önemlerinden biri de küresel ısınmaya bağlı olarak açılan yeni deniz ticaret güzergâhları ve bu rotaların artan önemidir (Kavas, 2019, s. 29). Arktik'i stratejik olarak ön plana çıkaran diğer önemli iki husus ise enerji ve güvenlidir.

2.1. Deniz rotaları

Arktik rotaları arasında en önemli rotalardan biri Kuzey Deniz Rotası (KDR)'dir. KDR, Süveyş Kanalı üzerinden gerçekleşen (Doğu Asya'dan Batı Avrupa'ya) deniz ulaşım süresini 21.000 km'den 12.800 km'ye indireceği tahmin edilen rota olup, bu 10-15 günlük zaman kazancı yaratacak rotadır (Yılmaz ve Çiftçi, 2013, s. 6). Belirtmek gerekir ki, Ağustos 2018'de bir ticari konteyner gemisi ilk kez KDR'yi kullanarak Asya'dan Avrupa'ya seferini başarıyla gerçekleştirmiştir. (Yıldız ve Çelik, 2019, s. 64). Rusya'nın Arktik politikasının temeli de KDR üzerinde kontrol kurmaya dayalıdır (Yılmaz ve Çiftçi, 2013, s.6). Özellikle yaz aylarında daha erişebilir olan KDR'de, Rusya kendi egemenliğini artırma ve kıta sahanlığını 200 deniz mili üzerine çıkararak buradaki doğal kaynaklardan yararlanmayı amaçlamaktadır. Hem sınırlar, hem de stratejik konumu nedeniyle, KDR, Rus ulaşım sisteminin temelini oluşturmaktadır (Helvacıköylü, 2021). KDR rotasından bahsederken değinilmesi gereken bir husus ise, iklim değişikliği etkisi sonucunda buzulların erimesiyle daha ulaşılabilir hale gelen KDR'nin ekonomik karının yanında çevre açısından riskleri de beraberinde getirmiştir. Çevre örgütü olarak Greenpeace uzmanları, artan deniz trafiğinin veya buzdağına çarpma gibi kazalar sonucunda oluşabilecek çevre felaketlerine dikkat çekmektedir. Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO), "Kutup Kodu" adını verdiği yasal düzenleme ile

Kutup bölgelerinden geçen gemiler için emniyet ve kirliliğin önlenmesi ve böylece çevreye verilen zararın en aza düşürülmesi doğrultusunda çalışmalarını sürdürmektedir (Germir, 2019).

Arktik'te bir diğer deniz rotası ise ticari gemilerin de kullandığı Kanada ve Alaska ile Arktik takımadalarının kuzey sahili boyunca uzanan Kuzey Batı Geçidi'dir. Bu rota ise Avrupa ve Asya kıtalarını Arktik vasıtasıyla birbirine bağlamaktadır. Kanada ve ABD kıyılarından geçen güzergâh, 2020'li yıllarla birlikte gittikçe önem kazanmaktadır. Hem KDR hem Kuzey Batı Rotası kıtalararası deniz ticareti ve bu ticaret esnasında enerji kaynaklarının taşınmasını da göz önünde bulundurursak ciddi fırsatlar yaratmaktadır. Fakat belirtmek gerekir ki, KDR ile bu rotayı kıyasladığımızda Kuzey Batı Geçidi'nden geçiş sayıları daha sınırlıdır (Dal, 2020, s. 294).

Transpolar Deniz Rotası Arktik Okyanusu'nun merkezinden geçerek Bering Boğazı ile Atlantik Okyanusu'nun Murmansk kıyısını birbirine bağlamaktadır. Rota şu anda kullanılmamaktadır fakat küresel ısınmanın hızı (özellikle Arktik'te) bulundurulduğunda ilerleyen zamanlarda rotadan aktif bir şekilde yararlanılması beklenmektedir.

Arktik Köprüsü ile Rusya'nın Murmansk, Norveç'in Norvik ve Kanada'nın Churchill limanlarını birbirine bağlanması hedeflenmektedir. Bu rota üzerinden özellikle tahıl ürünlerinin taşınmasında faydalı olacağı düşünülmektedir. Diğer üç rotadan farklı olarak tüm Arktik boyunca değil, Batı Avrupa ile Kuzeybatı Amerika arasındaki deniz ulaşımının gerçekleştirilmesine dönük bir proje tasarımıdır. Şu anki buzlanma koşulları dikkate alındığında kısa sürede kullanım belirsiz gözükmektedir (Kavas, 2019, s. 29).

Arktik deniz rotaları sadece Arktik kıyıdaş ülkeleri için değil aynı zamanda Çin, İngiltere, Almanya ve Hindistan gibi dünya ticaretine yön veren ülkeler tarafından önemlidir. Bu önemin ana nedenleri ise başta enerji taşımacılığı ve güvenliğidir. Diğer bir neden ise gittikçe daha da ulaşılabilir hala gelen yeni rotalar ile kısalan sefer mesafeleri, bölgeye Kuzey Avrupa ve Doğu Asya ülkeleri için köprü niteliğindedir.

2.2. Enerji kaynakları

Günümüzde Arktik'in özellikle uluslararası güvenlik çalışmalarında bu kadar ön plana çıkmasının en önemli nedenlerden biri de bölgenin sahip olduğu önemli miktardaki enerji kaynaklarıdır. Arktik'teki yer altı kaynaklarının çeşitliliği ve miktarı hakkında tam net bir bilgi olmasa da genellikle Doğu Akdeniz ve Ortadoğu'daki yer altı kaynaklarıyla kıyaslandığı düşünülürse bölgenin önemi bir kez daha belirginleşmektedir (Çalık, 2021). 2008 yılındaki ABD Jeoloji Araştırmaları Kurumu (USGS)'nin yaptığı araştırmaya göre, bölgede dünyadaki keşfedilmemiş petrol kaynaklarının %13'ü (90 milyar varil petrol) ve keşfedilmemiş doğalgaz kaynaklarının da %30'u (1699 trilyon fit küp doğal gaz ve 44 milyar varil sıvı doğal gaz) bulunmaktadır (USGS, 2008). Kaynaklara önem verilmesinin bir nedeni ise, söz konusu bu kaynakların yaklaşık %84'ünün açık deniz alanlarında yer almasıdır. Arktik gaz kaynaklarının dağılımına bakıldığında, %63 oran ile Avrasya'da ve petrol kaynaklarında ise %36'lık oran Kuzey Amerika'da yoğunlaştığı bilinmektedir. Bölge ülkelerinden Rusya ve Norveç, Arktik gaz kaynaklarının %72'sine sahipken, diğer kıyıdaş ülkeler olarak ABD, Kanada ve Grönland %28'lik paya sahiptir (Ateş, 2017, s. 62). Bu oranın büyüklüğünü ve önemini başka bir şekilde aktarmak gerekirse, Arktik'in sahip olduğu doğal kaynaklar, Türkiye'nin petrol ihtiyacını yaklaşık 300 sene, doğalgaz ihtiyacını da 1.000 sene karşılayabilecek kapasitedir (Kazakoğlu, 2014). Arktik'in kuzeyinde 400'den fazla petrol ve doğalgaz sahası keşfedilmiştir. Ancak yaklaşık olarak dörtte biri henüz üretimde değildir (Çalık, 2021, s. 106-107). Bölgedeki enerji kaynakları üzerinde önemli derecede etkisi olan Rusya'nın en büyük petrol ve doğalgaz bölgesi Khanty-Mansiysk Özerk Bölgesi'dir (KMAR). Bölge'den Rusya'nın petrol ihtiyacının yaklaşık olarak %57'si karşılanmaktadır. Verilen bilgilere göre, bölgede ayrıca 500'den fazla petrol ve doğalgaz sahası bulunmaktadır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, özellikle son zamanlarda Rusya'nın Çin ile Arktik'te iş birliğini artırması enerji jeopolitiği ile yakından ilgilidir.

Alaska ile Arktik'e kıyıdaş ülke olarak ABD'ye baktığımızda, Arktik egemenlik alanında petrol rezervleri olarak yaklaşık 15 milyar varil ve gaz rezervleri olarak 2 trilyon metreküpün üzerinde bir zenginlik bulunduğu tahmin edilmektedir. Bahsedilen petrolün % 20'si Prudhoe Bay Petrol Sahası'nda

çıkarılmaktadır. Kanada tarafındaki bölgede ise Mackenzie Nehri Deltası'nda 49 doğal gaz ve petrol sahası bulunmaktadır. Ayrıca Kanada'nın egemenliğindeki takımadalarda 15 ayrı petrol alanı bulunmaktadır (Çalık, 2021, s. 106-107).

Arktik, aynı zamanda birçok metal ve ametal mineraller ile birlikte ciddi miktarda kömür rezervi barındıran bölgelere (Baltık Kalkanı ve Pechora Kömür Havzası) sahiptir (Cantürk ve Atvur, 2021, s. 186). Bölgede sadece petrol ve doğal gaz değil, aynı zamanda zengin maden ve mineral (fosfat, boksit, demir cevheri, bakır ve nikel dâhil) çeşitliliği mevcuttur. Bu madenlerin üretim ve tedarik aşamasında iyi hizmet kalitesine sahip olan Rusya, diğer bölge ülkelerine oranla daha ön plandadır. Diğer ülkelerin daha geri planda olması normaldir çünkü bölge genel olarak yer altı kaynaklarının çıkarılmasının teknik kapasite süreci ve çevresel zorluklara bağlı olarak yüksek maliyet çıkaracak düzeydedir. Hava sıcaklığının -50 derecelere kadar düşmesi madenlerin çıkarılmasını, işletilmesini ve tedarik sürecini zorlaştırmaktadır (Çalık, 2021).

2.3. Güvenlik

Arktik, Asya, Avrupa ve Kuzey Amerika arasında yer alması nedeniyle stratejik bir öneme sahiptir. Bölgeden geçen deniz ulaştırma rotaları ekonomik açıdan ne kadar önemli ise güvenlik ve savunma açısından da o kadar önemli ve kritiktir. Küresel ısınma sonucu buzulların erimesi, yeni askeri ve ticari rotaların açılmasına yol açmaktadır. Bu değişimler, bölgesel güvenlik dinamiklerini yeniden şekillendirmektedir. Arktik'in bu stratejik unsurları, küresel güç dengeleri ve güvenlik politikaları açısından önemli bir bölge olmasını sağlamaktadır.

Arktik bulunduğu konum itibarıyla hem askeri hem de stratejik bir öneme sahiptir. Bu önemin dayanağı ise, bölgenin Kuzey Amerika, Avrupa ve Asya'yı birbirlerine bağlamasıdır. 2. Dünya Savaşı'nda bölgedeki deniz ulaşım yolları stratejik rotalar olarak kabul edilmiş ve kullanılmıştır. Soğuk Savaş döneminde ise, dönemin iki önemli gücü olarak ABD ve SSCB'nin jeopolitik ve jeostratejik rekabet alanı yine Arktik olmuştur. Günümüzde de Rusya ve ABD başta olmak üzere diğer ülkelerin de güvenlik algılarında değişiklikler olmuş ve bölge askeri açıdan da ilgi çekmeye başlamıştır.

Bölgede konuşlandırılmış askeri üsler ve radar sistemleri, ülkelerin savunma kapasitelerini artırmaktadır. Erken uyarı sistemleri, Arktik üzerinden gelebilecek tehditlere karşı kritik bir savunma hattı oluşturmaktadır. Arktik'te konuşlandırılan radar sistemleri ve askeri üsler, erken uyarı ve savunma kapasitelerini önemli ölçüde güçlendirmektedir. Bu teknolojik altyapı, olası tehditlere karşı hızlı ve etkili bir savunma sağlamaktadır. Rusya, Arktik'te daha önce kapattığı hava üslerini yeniden açmış ve füzeler için erken uyarı radar sistemleri inşa etmiştir. Ayrıca, son yıllarda yeni askeri tesisler kurarak ve Arktik'e daha fazla askeri birlik ve teçhizat göndererek kuzeydeki savunma kapasitesini önemli ölçüde artırmıştır.

Rusya'nın Arktik'teki varlığını bir tehdit olarak gören ABD, bölgenin güvenliğini kendi Silahlı Kuvvetleri aracılığıyla sağlamanın önemini sık sık vurgulamaktadır. ABD, Alaska'da geniş çaplı askeri tatbikatlar yapmakta ve füze savunma alanları kurmaktadır. Aynı zamanda Kanada, Danimarka ve Norveç de bölgede askeri faaliyetlerini artırmaktadır. Arktik'e kıyaslı olan beş ülkeden dördünün NATO üyesi olması, örgütün bölgedeki gelişmeleri yakından takip etmesini sağlamaktadır. Zaman zaman NATO yetkilileri, enerji faaliyetlerinin ve yeni ulaşım yollarının güvenliğinin örgütün bölgede askeri varlık bulundurmasını gerektirebileceğini belirtmektedir. (Yıldız ve Çelik, 2019, s. 65).

Uzun süredir Arktik kıyıdaş devletleri arasındaki deniz yetki alanları üzerindeki hak iddiaları, bölgede askeri varlığın artırılmasına neden olmaktadır. 2022 yılında Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesi ile başlayan süreç bölgede askeri faaliyetleri üst seviyeye taşımıştır. Özellikle bölge ülkeleri, Rusya'nın eylemlerine karşı kendi güvenlik politikalarını gözden geçirmeye başlamıştır. Savaş ile Arktik bölgesindeki güvenlik dinamikleri değişmiştir. Rusya'nın askeri varlığını artırması, NATO'nun bölgedeki faaliyetlerini yoğunlaştırmasına yol açmıştır. Bu durum, Arktik'te diplomatik gerilimleri artırarak iş birliğini olumsuz etkilemektedir. Günümüzde Arktik, küresel güvenlik politikalarının merkezine yerleşmiş durumdadır. Bölge, askeri güvenlik ve savunma stratejileri açısından kritik bir bölge olarak öne çıkmaktadır.

3. Avrupa Birliği'nin Arktik Politikaları

3.1. Tarihsel arka plan

AB'nin Arktik'e yönelik ilk bağlantısı 1973'te Grönland'ın (Danimarka'ya bağlı olarak) Birliğin o dönemdeki adı olarak Avrupa Ekonomi Topluluğu (AET)'na katılması ile oluşmuştur. Grönland, Danimarka Krallığı'na - Grönland'ın ana vatanına - bağlılığı nedeniyle AB ile özel bir ilişkiye sahip olmuştur. Böylece, 1990'ların ortalarına kadar AB'nin tek Arktik ülkesi, yalnızca Grönland sayesinde Danimarka idi. 1973 yılında Danimarka AET'nin bir üyesi olmuş ve Grönland halkının AB üyeliği referandumunda üyeliğe karşı oy (halkın %70'i karşıydı) vermesine rağmen Grönland da Avrupa entegrasyonunun bir parçası haline gelmiştir. (Tomala, 2017). 1953 anayasasından bu yana Grönland, Danimarka'nın bir parçası olarak kabul ediliyordu – ve Faroe Adaları'nın aksine, farklı bir yol izlemesine olanak tanıyan bir özerklik düzenlemesi yoktu (Gad, 2014, s. 12). Ancak, Danimarka, 1 Mayıs 1979'da Grönland'ı tam iç özerkliğe ve hatta kısmi uluslararası yetkilere sahip özerk bir ülkeye dönüştürme kararı almıştır.

Grönland'ın 1979 yılında özerk olmasından sonra, Birliğin balıkçılık konusundaki kısıtlamalarına dâhil olmak istememesi ve geniş balıkçılık alanlarının kontrolünü elinde tutma ihtiyacı ile Grönland, Şubat 1982'de adanın AB içindeki statüsünü değiştirme ve topluluktan ayrılma kararı almıştır (Tomala, 2017). Belirtmek gerekir ki 1982'ye kadar Grönland, Danimarka aracılığıyla AB'nin bir parçası olarak kabul ediliyordu ve bu durum AB gemilerinin sularında balık avlamasına olanak tanıyordu. 1985 yılında Grönland, “deniz aşırı ülke veya bölge” statüsünü seçerek AET ‘den ayrılan ilk bölge olmuştur (Gad, 2014, s. 2). 1985 yılında Grönland'ın AB üyelik sürecinin sona ermesi ile AB'nin de Arktik'e doğrudan ulaşımı kapanmıştır. AB'nin Arktik'ten uzak kalması çok uzun sürmemiş ve on yıl sonra 1995 yılında İsveç ve Finlandiya'nın AB üyesi olması ile beraber Birlik Kuzey'e doğru genişlemiştir (Baldıran, 2023). Bu açıdan, 1995 genişlemesi AB'nin Arktik'e yönelik iş birliği ve Rusya ile sınır elde etmesi açısından önem arz etmektedir.

Arktik'te “Arktik Sekizlisi” olarak tanımlanan sekiz ülke bulunmaktadır. Bu ülkeler, Danimarka, Amerika Birleşik Devletleri, İzlanda, Kanada, Finlandiya, Rusya, İsveç ve Norveç'tir. Bu ülkeler içerisinde İzlanda, Finlandiya ve İsveç'in Arktik Okyanusuna doğrudan bir kıyısı bulunmamaktadır. Bu açıdan, İzlanda, Finlandiya ve İsveç dışında geri kalan Arktik Okyanusu'na kıyısı olan beş Arktik ülkesi “Arktik Beşlisi” olarak tanımlanmaktadır. Arktik'e kıyısı olmamasına rağmen bu üç ülke bölgenin en önemli iş birliği yapısı olarak kabul edilen AK'de bulunmaktadırlar.

AK, 1996 yılında Kanada'nın Ottawa şehrinde kurulan Arktik ülkeleri ve halklarının ortaklaşarak sürdürülebilirlik, çevre ve kalkınma amaçları etrafında koordinasyon ve etkileşim amacı güden hükümetler arası forumdur. AK, Arktik ülkeleri arasında iş birliği, koordinasyon ve etkileşimi teşvik etmek ve Arktik yerli topluluklarını sürece dâhil etmek amacıyla tasarlanmıştır. Konsey, Arktik'te sürdürülebilir kalkınma ve çevre koruma konularını ele almaktadır. Askeri güvenlik konusu ise, Batı Arktik Devletleri ve Rusya arasında açık iletişimi sağlamak için bilerek dışarıda bırakılmıştır (Winkel, 2023).

AK'de daimi üyeler Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Danimarka, Finlandiya, İsveç, İzlanda, Kanada, Norveç ve Rusya'dır (Arktik Konseyi, 1996). Bu üye ülkeler dışında, 6 daimi katılımcı, 6 çalışma grubu, 38 adet de gözlemci bulunmaktadır. Daimi katılımcılar Arktik halklarından, çalışma grupları AK'nin oluşturduğu çeşitli amaçlarla ilgilenen gruplardan, gözlemciler ise bölgeye kıyısı veya sınırı olmayan devlet, sivil toplum örgütleri ve hükümetler ve parlamentolar arası kuruluşlardan oluşmaktadır (Öztürk ve Gürsoy, 2022, s. 127). Gözlemci statüsü, hükümetler arası, parlamentolar arası, hükümet-dışı, bölgesel ve küresel kuruluşlara verilebilmektedir. Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Hollanda, Polonya, Hindistan, Kore, Singapur, İspanya, İsviçre, Birleşik Krallık ve kendini “Arktik'e yakın devlet” olarak adlandıran Çin de AK'de gözlemci statüsüne sahiptir (Marsili, 2022, s. 5).

AB, AK'yi Arktik'te önemli bir forum olarak tanımakta olup, bu bölgesel yapıda gözlemci statü elde etmek için başvurularını sürdürmektedir. AB, bölgedeki gelişmeleri daha yakından takip edebilmek için ilk olarak 2009 yılında gözlemci üye başvurusunda bulunmuştur. AB'nin gözlemci üye statüsü için başvurusu 2009

ve 2011 yıllarında AK tarafından ertelenmiştir (Çıtak, 2020). 2013 yılında İsveç'in Kiruna şehrinde AK toplantısında AB başvuru sürecini gündeme getirmiştir. 2013 yılında gözlemci statü için başvuru yapan AB'nin başvurusu alınmıştır fakat nihai karar ertelenmiştir (Marsili, 2022, s.5; Arktik Konseyi, 2024). AB şu anda AK'de gözlemci değildir. Ancak üç AB üyesi ülkesinin (Danimarka, Finlandiya ve İsveç) AK'de daimi üye olmasının yanı sıra gözlemci statüsünde de üyelerinin olması Arktik'e yönelmesi için geçerli nedendir. Ayrıca, İzlanda ve Norveç, Avrupa Ekonomik Alanı üyesi olarak Tek Pazar ve Schengen Anlaşması'na dâhildirler; bu anlaşmalar, onları malların ve hizmetlerin serbest dolaşımı için iç sınırlar veya düzenleyici engeller olmaksızın AB'nin tek bir bölgesinin parçası yapar ve ortak bir vize politikasına sahip olmalarını sağlamaktadır. Kalan üç ülke, Kanada, Rusya ve ABD, ticaret, yatırım ve diğer politika alanlarında AB'nin kilit ortaklarıdır (WWF, 2016).

AK dışında bölgesel farklı iş birliği yapıları da mevcuttur. Bunlardan Kuzey Boyutu (KB), 1999 yılında Finlandiya Başkanlığı önerisi ile bir AB politika girişimi olarak oluşturulmuştur. KB, AB, Rusya, İzlanda, Norveç arasında 1999'da kurulmuştur. Böylece Kuzey-Güney ilişkileri açık şekilde oluşmaya başlamıştır. 2000'de KB için birinci Eylem Planı, 2003'te ise ikinci eylem planı oluşturulmuştur. 2006 yılında yenilenen AB, Rusya Federasyonu, Norveç ve İzlanda arasındaki KB üye ülkelerinin topraklarının oluşturduğu bölgede çevre, nükleer güvenlik, sağlık, enerji, ulaşım, lojistik, ticaret ve yatırım, araştırma, eğitim ve kültür gibi pek çok alanda sürdürülebilirliği ve sürekli gelişimi amaçlamaktadır (Finlandiya Dışişleri Bakanlığı, 2009).

Soğuk Savaş sonrası en başarılı oluşumlardan biri olan bölgedeki diğer bir iş birliği yapısı ise 1993'te başlatılan BEAC'dir. BEAC kuruluşundan bu yana AB'yi tam üye olarak kabul etmiştir. Bölgeler arası düzeyde Barents Bölge Konseyi (Barents Regional Council) olmak üzere iki temelde kurulmuştur. Birincisinin üyeleri Danimarka, Finlandiya, İsveç, İzlanda, Norveç, Rusya ve Avrupa Komisyonu iken, ikincisinin üyeleri Finlandiya, İsveç, Norveç ve Rusya'daki 13 devlet-altı gruptan oluşmaktadır. Bu iş birliği çatısı altında üyeler ekonomi, kültür, çevre ve toplumsal refah gibi konularda politikalar geliştirmektedirler (Çıtak, 2020, s. 5447).

Bu iş birliği yapıları dışında AB, Euro-Akdeniz, Komşuculuk, Doğu Politikası gibi dış politikalar geliştirmiştir. Bu çerçevede yeni alanlar oluşturmaya başlamıştır. Son yıllarda AB'nin Arktik'teki çıkarlarının farkına varmasıyla yeni alan olarak Arktik'e yönelerek "Arktik politikaları ve stratejileri" geliştirmiştir. AB tarihi boyunca Arktik'i çevresel kaygının en az olduğu yer kabul etmiştir. Ancak, Bölge'nin iklim değişikliği nedeniyle artan jeostratejik önemiyle AB de Deniz Politikası çerçevesinde Arktik'teki rolünü artırabilmek için faaliyetlerini adım adım geliştirmiştir.

3.2. Mevcut politikalar ve stratejiler

Arktik, ilk kez 1989 yılında bir AB belgesinde yer almıştır. O dönemde Avrupa Parlamentosu Üyesi, Avrupa Toplulukları Konseyi'ne "Arktik üzerindeki ozon tabakasının durumu" hakkında yazılı bir soru yöneltmiştir. Bu açıdan bakıldığında, Arktik'in, bölgedeki kaynak rekabeti veya askeri varlıkla bağlantılı çevresel ve güvenlik meseleleri gibi konulara odaklanıldığı için kendi başına bir politika alanı olarak görülmemiştir (Weber, 2014, s. 46). 1995 yılında Finlandiya ve İsveç'in Birliğe katılımıyla durum hızla değişmeye başlamıştır. AB nihayet Arktik ve yarı-Arktik bölgelerin bir parçası olarak kuzey boyutu kazanmış ve ortak bir sınırı Rusya ile paylaşmaya başlamıştır.

Arktik'in AB gündeminde ilk kez geçici olarak yer almasından on yıl sonra, Avrupa Parlamentosu Tarım ve Kırsal Kalkınma Komitesi "Arktik Bölgesi'nde Tarım İçin Yeni Bir Strateji"yi kabul etmiştir. Bu, Birliğin iki Arktik üye devletinin olağanüstü çevre koşullarıyla yaşadığı zorluklar ve yeni katılan bölgede çıkarları ve faaliyetleri düzenleme ihtiyacından kaynaklanmıştır (Perez ve Yaneva, 2016).

Ancak, artan küresel ısınma endişeleri bağlamında Arktik bölgesinin ilk kez kritik bir alan olarak görülmeye başlanması, Ekim 2007'de Denizcilik İşleri ve Balıkçılık Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan "Avrupa Birliği İçin Entegre Denizcilik Politikası" ile gerçekleşmiştir (Avrupa Komisyonu, 2007). Bu süreci, 2008 yılında denizcilik, çevresel, enerji ve taşımacılık zorluklarıyla başa çıkmayı

hedefleyen genel bir Arktik politikası oluşturulması kararı izlemiştir. Avrupa kurumları nihayet Arktik kaynakları ve yeni ulaşım yollarına özel önem vererek, bölgede güvenlik ve jeostratejik etkiler üzerine odaklanan ortak bir Arktik Politikası oluşturulmasından bahsetmeye başlamıştır. Böylece, Komisyon Arktik konularına ilişkin ilk Bildirisini, "Avrupa Birliği ve Arktik Bölgesi" 20 Kasım 2008'de yayımlanmış ve AB kendini "Arktik bölgesiyle ayrılmaz bir şekilde bağlı" olarak tanımlamıştır (Avrupa Komisyonu, 2008). Ve 2008'den bu yana, Avrupa Komisyonu ve Bakanlar Konseyi, Arktik'i AB'nin gündeminde tutmaya devam etmişlerdir.

Komisyon ve Yüksek Temsilci tarafından 2008, 2012 ve 2016 yıllarında üç Ortak Bildiri; 2009, 2014 ve 2016 yıllarında Konsey tarafından üç ilgili sonuç ve 2008, 2011, 2014 ve 2017 yıllarında Avrupa Parlamentosu tarafından dört Karar yayımlanmıştır (Dolata, 2020, s. 27).

2012 yılında yayımlanan ortak bildiri ile AB Arktik politikasını pekiştirmiş olup, üç temel önceliği korumuştur. İlk olarak, çevresel zorluklarla, özellikle Arktik'teki iklim değişikliğiyle başa çıkmak için araştırmaya verdiği destekten bahsetmektedir. İkinci olarak, Arktik'te ekonomik kalkınmanın, kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve çevresel uzmanlık temelinde olmasını sağlamak için sorumlulukla hareket edeceğinin sözünü vermektedir. Üçüncü olarak ise, Arktik ülkeleri, yerli halklar ve diğer ortaklarla yapıcı katılım ve diyalogu yoğunlaştırma amacıyla olduğunu ifade etmektedir (Baldıran, 2023).

Haziran 2012'de, Denizcilik İşleri ve Balıkçılıktan Sorumlu Komisyon Üyesi Damanaki, Yüksek Temsilci Ashton ile birlikte, AB Arktik politikası hakkında "ilerleme raporu" olarak adlandırılacak yeni bir Ortak Bildiri sunmuştur. Bildiri, AB'nin Arktik'e katkılarını kapsamlı bir özet halinde sunmuş olup; bu katkılar arasında araştırmaları finanse etmek, iklim değişikliğiyle mücadele, yerli grupları desteklemek, sürdürülebilir kalkınmaya, deniz taşımacılığına ve deniz güvenliğine yatırım yapmak bulunmaktaydı. Politikanın amaçlarına gelince, AB'nin bölgeye yönelik hedefleri 2008 politikasına kıyasla değişmeden kalmıştır. Bu hedefler arasında Arktik'teki çevresel ve iklim değişikliği zorluklarını ele almak; sağlam çevresel etki değerlendirmesi ve kaynakların sürdürülebilir kullanımı temelinde ekonomik kalkınma sağlamak ve Arktik devletleri ve yerli halklarla yapıcı katılım ve diyalogu sürdürmek yer almaktadır (Avrupa Komisyonu ve Yüksek Temsilci, 2012).

2014 kararı, Arktik'teki çeşitli ekonomik fırsatlara, özellikle Avrupa işletmeleri için ilgili fırsatlara odaklanmaktadır. Avrupa Parlamentosu, Avrupa Komisyonu ve üye ülkelerden, özellikle Çin ve Güney Kore gibi Asya ülkelerinin artan faaliyetleri göz önünde bulundurularak, Avrupa işletmeleri ve bilim camiasının yüksek Avrupa çevresel ve sosyo-ekonomik standartları ile dengeli ve sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmasını sağlamalarını talep etmiştir (Avrupa Parlamentosu, 2014).

Avrupa Komisyonu ve Birliğin Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi tarafından 2016 yılında hazırlanan AB Arktik politikası ise enerji, iklim değişikliği, çevre, doğal kaynaklar gibi küresel konulardaki endişeleri paylaşmakta ve Kuzey Doğu Geçidi'nin (NEP) açılmasının deniz güvenliğine tehdit oluşturduğunu kabul etmekte ancak güvenliğe dair anlamda ele almamaktadır. Bu bağlamda, AB, Arktik'in büyük bölgesel ve küresel aktörler arasında aktif iş birliği alanı olduğunu belirtmekte ve dış ve güvenlik politikası açısından bölgenin stratejik önemini vurgulamaktadır. AB, Arktik'i etkileyen birçok konunun bölgesel veya çok taraflı iş birliği yoluyla daha etkili bir şekilde ele alınabileceğini düşünmektedir. "Arktik için Bütünleşik bir AB Politikası Üzerine" Avrupa Parlamentosu kararı, Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'nı hatırlatmakta ancak güvenlik zorluklarını geniş anlamda (yani sivil, gıda, enerji, çevre ve insan güvenliği) ele almaktadır (Marsili, 2022).

AB Arktik'e yönelik olarak en son 2021 yılında "Daha Güçlü bir AB Katılımı için Barışçıl, Sürdürülebilir ve Refah Arz eden Arktik" başlığı altında yeni Arktik politikasını tanıtmıştır. 2021 yılındaki politikası daha çok jeopolitik bir anlatıma sahiptir. Tebliğ ile Arktik'te daha fazla rol oynamak isteyen AB, bölgeye ilişkin yaklaşımını iklim krizi eksenine yerleştirmektedir. Tebliğin oluşturulma nedeni ise daha çok Arktik'teki aktörler arası artan rekabet, gerilim, iklim değişikliğinin sınır aşan yapısı ve tüm bunların AB'nin çıkarlarına zarar verebileceği endişesidir. Tebliğ'de, AB'nin Arktik'e yönelik yaklaşımında bilim, bölgesel yatırım ve kalkınma konuları yer almaktadır. Bölgede meydana gelebilecek güvenlik sorunları

öngörülmeyle çalışılarak Arktik'in güvenlik ve istikrarı için eylemlerden bahsedilmektedir (Yeniyıldız, 2021). 2021'de politika belgesi yayımlandığında, Rusya tarafından temsil edilen jeopolitik tehdit şu anki kadar acil ve doğrudan değildir. Bu nedenle, tüm politika, güvenlik sorunlarından bahsetse de daha çok AB'nin Arktik politikasını Avrupa Yeşil Mutabakatı içinde konumlandırmak üzerine yapılandırılmıştır (Debanck, 2023).

AB Arktik politikasının benimsenmesine yönelik yasama süreci, hem AB düzeyindeki kurumlar arasındaki karmaşık "kurumsal yapı ve güç ilişkileri" hem de AB düzeyi ile üye devletler arasındaki ilişkiler ve üye ülkelerin çıkarlarını uyumlaştırmadaki zorluklar nedeniyle dışarıdan bakan gözlemciler için sık sık belirsiz görünmektedir. Ayrıca, AB Arktik ülkeleri yeni ortaya çıkan Avrupa politikası kapsamındaki politikaların koordinasyonu ve desteklenmesine rağmen, bölgedeki kendi bağımsız veya özerk rollerinden vazgeçme konusunda hâlâ huzursuz hissetmektedir (Perez ve Yaneva, 2016). Ukrayna Savaşı ile beraber güvenliklerini pekiştirmek adına birlik olma duygusunun ve ortak karar alma sürecinin daha ön plana çıktığı gözükmektedir. Bu ortak hareket etme kararının ve güvenlik konusunun önümüzdeki yıllardaki AB Arktik politika belgelerinde ve stratejilerinde daha ön planda olması beklenmektedir. Özellikle savaşın devam etme süreci göz önüne alındığında, AB'nin Arktik politikasını daha güvenlik odaklı bakış açısıyla değerlendirmesi önem taşımaktadır.

4. Ukrayna Savaşı'nın Avrupa Birliği'nin Arktik Politikalarına Etkileri

Rusya'nın 24 Şubat 2022'de Ukrayna'yı işgalinin ardından, AB tüm ilgisini Ukrayna'ya sağlanabilecek desteğe, Rusya'ya yönelik yaptırımlara ve bu savaşın Birlik'i ekonomik, gıda, enerji ve güvenlik açısından nasıl etkileyebileceği konularına yöneltmiştir. İklim değişikliği ve çevre, Çin tehdidi gibi konular yine AB'nin politikalarında yer bulsalar da Ukrayna Savaşı ve Rusya ile mücadele AB bürokrasisini etkilemeyi başarmıştır. Hatta AB, savaşın başından itibaren bugüne kadar başka hiçbir dış politika örneğinde görülmediği ölçüde bir kararlılıkla tüm imkânlarını Ukrayna için kullanmıştır (Açıkmeşe, 2023).

Ukrayna Savaşı ile beraber AB'nin aldığı kararlardan direkt etkilenen bölge Arktik olmuştur. Savaşın patlak vermesi, AB'nin dış politikalarını ve güvenlik stratejilerini derinden etkilerken, Arktik bölgesindeki politikalar da bu değişimlerden nasibini almıştır. AB'nin 2008 yılındaki ilk Arktik politikasından itibaren bölgede varlığını meşrulaştırma çabaları savaş ile beraber daha görünür hale gelmeye başlamıştır. Öncelikle, Rusya'nın işgali ile başlayan süreç ilk olarak AK, BEAC, Baltık Denizi Devletleri Konseyi (CBSS) ve Kuzey Kutbu Konseyi (CBSS) gibi bölgesel forumlar çerçevesinde Rusya ile yürütülen faaliyetler nedeniyle iş birliğini olumsuz yönde etkilemiştir. Diğer bir iş birliği yapısı olarak KB'nin de önemli ölçüde görev ve sorumlulukları sınırlandırılmıştır. Bu gelişmeler, bölgede aktör olarak yer almayı hedefleyen AB için büyük bir endişe kaynağıdır (Leclerc, 2024).

AB, ardışık Komisyon tebliğleri ve Konsey kararları ile belirlenen Arktik politikası doğrultusunda, Arktik ile ilgili konularda aktif olarak yer almaktadır. AB Arktik politikalarında sıklıkla vurgulanan çevre ve iklim değişikliği, araştırma ve güvenlik alanları savaş ile beraber farklı boyut kazanmıştır. Savaşın bu alanlar üzerinde yarattığı negatif etki AB'nin bölgedeki çıkarlarına dokunmaktadır. Savaşın yarattığı jeopolitik belirsizlikler ve Rusya'nın askeri agresifliği, Arktik'teki stratejik önemi ve enerji kaynaklarını kontrol etme yarışını daha da yoğunlaştırmıştır. AB, bu bağlamda Arktik bölgesindeki güvenlik ve ekonomik çıkarlarını koruma gerekliliği ile karşı karşıya kalmış; bu durum, hem enerji güvenliği hem de bölgesel istikrar açısından yeni stratejiler geliştirilmesini zorunlu kılmıştır.

AB'nin Arktik'teki varlığı, özellikle Ukrayna Savaşı'nın tırmanmasından bu yana güvenlik ve savunma açısından belirleyici bir önem kazanmıştır. Ancak sadece jeopolitik rekabete dayalı güvenlik konusu değil, iklim değişikliği ve doğal kaynaklara dayalı ekonomik sorunlar da AB'nin Arktik politikalarında yön değişikliğinin gerekliliğini göstermiştir. Böylece, Arktik AB'nin jeopolitik uyanışının da ana test alanlarından biri haline gelmiştir. Ukrayna Savaşı'nın AB Arktik politikaları üzerindeki etkileri, bölgesel güvenlik dinamiklerini yeniden şekillendirirken, stratejik çıkarlar ve hedeflere dayalı ekonomi, iklim değişikliği ve çevre, enerji ve güvenlik gibi kritik unsurları da ön plana çıkarmıştır. Dolayısıyla, Ukrayna

Savaşı, AB'nin Arktik politikalarında köklü değişikliklere yol açarak, bölgesel güç dengelerini ve uluslararası işbirliklerini yeniden şekillendirmeye başlamıştır.

4.1. Ekonomi

Ukrayna'daki savaş, Batı'nın Rusya'ya yönelik benzeri görülmemiş ekonomik zorlayıcı önlemler kullanmasına yol açmıştır. Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesiyle başlayan savaş sonrasında AB tarafından Rusya'ya uygulanmak üzere çeşitli yaptırım paketleri kabul edilmiştir. Bu yaptırımlarla çoğunlukla Rusya'nın Ukrayna işgalini destekleyen yüksek profilli kişi ve kuruluşlar hedeflenmiştir. Rusya Merkez Bankası rezervleri dondurulmuştur ve geniş kapsamlı bir ticaret ve yatırım boykotu uygulanmıştır (Polyakova vd., 2022). Avrupa Konseyi tarafından 2022 yılında kabul edilen 8 paketlik yaptırımlar, başta Rusya'nın en büyük iki bankası olan Sberbank ve VTB Bank olmak üzere, dünyanın dört bir yanındaki bu bankaların iştiraklerini hedef almıştır. Bu bankalar, büyük ölçüde Novatek ve Vostok Oil projelerini finanse etmektedir (Lasserre ve Baudu, 2023). Rusların Avrupa sermayesine ve finans piyasalarına erişimini engelleyen önlemlerin yanı sıra ithalat, ihracat ve yatırımlar üzerinde çok sayıda ekonomik ve mali kısıtlama söz konusu olmuştur (Erdem, 2022, s. 408).

AB uyguladığı bu kısıtlamalar ile aslında Rusya'ya karşı ekonomi silahını kullanmış olmuştur. Bu silah ile Rusya'nın ekonomisine zarar vererek, savaşın finans kaynağını engellemeyi hedeflemiştir. Bu ekonomik silah nedir sorusuna örnek vermek gerekirse, Putin dâhil olmak üzere Rus yöneticilerin ve oligarkların AB'deki mal varlıklarına el konulmasıdır. Rusya'ya ait bankaların swift sistemi üzerinden yapılan uluslararası para transferleri de engellenmiştir. Ayrıca, Rusya ve Avrupa arasında yapılan ürün ve hizmet ticareti de sınırlandırılmıştır. Ancak, Rus halkının etkilenmemesi amacıyla sağlık, gıda ve tarım alanları bu sınırlandırmaya dâhil edilmemiştir. (Açıkmeşe, 2023).

Tüm bu ekonomik yaptırımların Arktik üzerindeki en büyük etkisi Rusya'nın diğer aktörlere yönelmesi ile olmuştur. Bu aktörlerden en önemlisi Çin'dir. Rusya'nın Arktik'te Çin ile iş birliğini yoğunlaştırması beklenmektedir. Rusya'nın izole durumu, özellikle Çin için yeni kârlı fırsatlar sunmakta ve yatırımlar yoluyla Arktik'te nüfuz kazanma şansı vermektedir (Winkel, 2023). Kendini "Arktik'e yakın devlet" olarak adlandıran Çin'in artan katılımı, AB üye ülkelerini ekonomik açıdan ciddi şekilde etkilemektedir. Ukrayna'daki savaş, Arktik malların ticareti için devlet onaylı kanalları yeniden yapılandırmıştır. Asya pazarları, yakın zamanda uygulanan yaptırımlardan önce birçoğu Avrupa'ya ihraç edilecek olan Rusya'nın Arktik'ten gelen malları için başlıca varış noktaları haline gelmeye başlamıştır. Asya'ya ticareti yapıldıktan sonra bu eşyaların bir kısmı AB'ye ulaşmaktadır. Belirtmek gerekir ki AB, Rusya'dan ham petrol, kömür, çelik, demir, altın, deniz ürünleri ve likör ithalatını resmen yasaklamış olsa da bu ürünler aracı ülkeler vasıtasıyla kıtaya ulaşmaktadır (Bennett, 2024, s. 21). Bu durum Arktik'e yönelik ekonomi politikalarının da gözden geçirilmesi ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır.

Rusya'nın Ukrayna'yı işgali sonrası AB, Arktik ekonomi politikaları kapsamında tedarik zincirlerini çeşitlendirme yoluna gitmiştir. Arktik bölgesi, çeşitli ülkeler ve paydaşlar arasında stratejik ve ekonomik işbirlikleri açısından büyük önem taşımaktadır. AB, bu bağlamda, Arktik ülkeleri ve bölgesel aktörlerle daha yakın işbirlikleri kurma stratejisini benimsemiştir. Savaş, AB'nin Rusya'nın ekonomik etkisinden kurtulma ve bölgedeki ekonomik fırsatları artırma arayışını hızlandırmıştır. Bu süreçte, Arktik'teki doğal kaynaklar ve altyapı projelerine yapılan yatırımlar artırılmış ve bölgesel ekonomik işbirlikleri güçlendirilmiştir. Ayrıca, AB, Arktik'teki ticaret yollarının ve lojistik kapasitesinin geliştirilmesine yönelik stratejiler benimsemiş, böylece bölgesel ekonomik büyümeyi desteklemeyi ve Rusya'nın ekonomik etkisini azaltmayı hedeflemiştir (Leclerc, 2024).

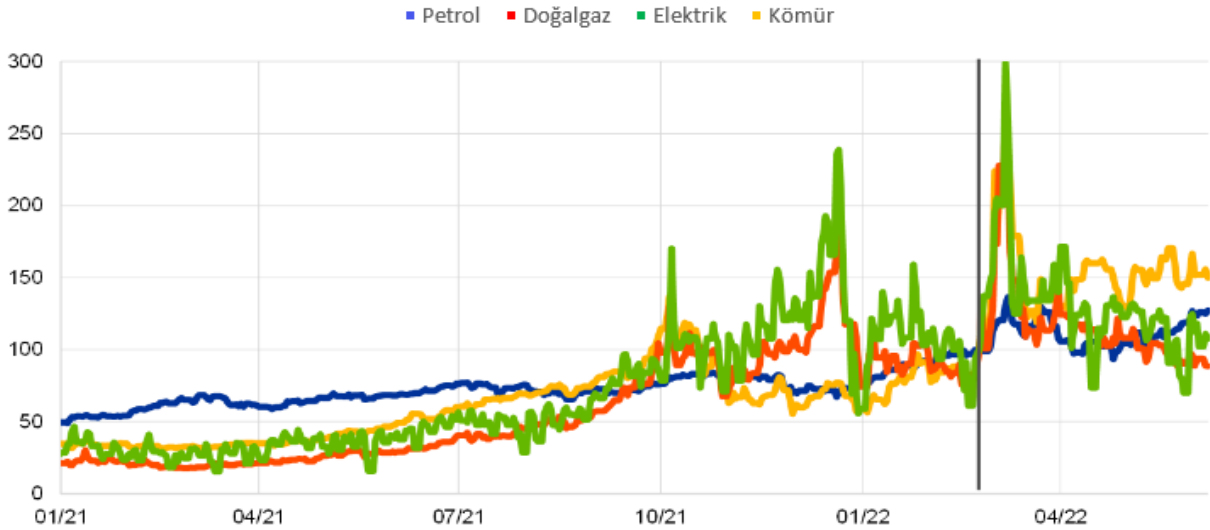
2008'den bu yana AB'nin Arktik'e yönelik eylemleri ekonomik gelişim alanlarında somut sonuçlar doğurmuştur. 2016 ve 2021 yılındaki AB Arktik politika belgelerinde, bölgedeki iklim değişikliği ve ekonomik gelişmeler göz önüne alınarak sürdürülebilir kalkınma hedeflenmiştir. 2016 yılındaki politika belgesinde AB, sürdürülebilir turizmin, eko-turizm de dâhil olmak üzere ve yenilenebilir enerji sektörlerinin daha da geliştirilmesi amacıyla yenilikçi ekonomik faaliyetleri desteklediğini vurgulamıştır. 2016 yılında AB'nin yayınladığı Arktik politikası, hammaddeye erişimi önemli bir unsur olarak kabul

etmektedir (Konsey, 2016). Yine 2021 yılındaki Arktik politikasında, Birlik kendini bölgede büyük bir ekonomik oyuncu olarak, bölgenin çevresel etkisi ve buradan gelen kaynaklar ve ürünlere olan talebi aracılığıyla Arktik'te önemli etkisi olduğunu da ifade etmektedir (Avrupa Komisyonu ve Yüksek Temsilci, 2021).

Ukrayna savaşı, AB'nin Arktik'teki ekonomi politikalarını önemli ölçüde etkilemiştir. Savaşın getirdiği belirsizlikler ve güvenlik riskleri, AB'nin Arktik bölgedeki stratejik önceliklerini yeniden gözden geçirmesine neden olmuştur. Özellikle enerji güvenliği ve kaynakların sürdürülebilir yönetimi konularında daha sıkı düzenlemeler ve stratejik planlamalar yapılmaktadır. AB, Rusya'nın Arktik'teki faaliyetlerine karşı daha dikkatli bir yaklaşım sergilemekte ve bölgedeki enerji ve hammadde tedarik zincirlerini çeşitlendirmeye yönelik adımlar atmaktadır. Ayrıca, Ukrayna savaşı, AB'nin Arktik'e yönelik tüm politika belgelerinde vurguladığı çevresel koruma ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine olan bağlılığını artırmıştır. Savaşın yol açtığı küresel ekonomik dalgalanmalar, AB'yi yerel ve yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmeye teşvik etmiştir. Bu bağlamda, AB'nin çevre dostu ekonomik faaliyetler ve ekoturizm gibi sürdürülebilir sektörel yatırımlara daha fazla odaklandığı gözlemlenmektedir. Bu stratejiler, Arktik bölgesindeki çevresel hassasiyetleri korurken, aynı zamanda bölgesel ekonomik gelişimin desteklenmesini amaçlamaktadır (Leclerc, 2024).

4.2. Enerji

Ukrayna ile Rusya arasındaki savaşa AB açısından bakıldığında AB'nin doğu sınırlarındaki jeopolitik istikrarsızlık net bir şekilde belirgin olmuştur. Savaş ile beraber Ukrayna'nın Birlik ile olan ilişkisini güçlendirme ve AB tarafından Ukrayna'ya aday ülke statüsünün verilmesi Rusya tarafından sert şekilde karşılanmıştır. Bu süreç, aslında AB'de enerji krizinin başlangıcı olmuştur. Böylece, enerji fiyatlarında ciddi bir artış küresel enerji piyasalarında sert dalgalanmalar olmuştur (Cui vd., 2023)

Grafik 1. Ukrayna Savaşı Öncesi ve Sonrası Enerji Fiyatları

Kaynak: Avrupa Merkez Bankası (2022)

Rusya, 2022'de Ukrayna'yı işgal ettiğinde, AB büyük ölçüde Rusya'ya gaz konusunda bağımlıydı. Genel olarak, Rusya, AB'nin gaz ithalatının yüzde 40'ından fazlasını sağlamaktaydı. AB'nin resmi istatistik ofisi Eurostat'a göre 2021'de Macaristan'ın gazının yüzde 95'ini, İspanya'nın ise yüzde 10'undan azını tedarik ediyordu. Ancak, AB'de Rus gazının en büyük net ithalatçısı, 2021'de 55 milyar metreküp ile Almanya idi ve bu, ülkenin gaz ithalatının yüzde 65'inden fazlasını oluşturuyordu. Şubat işgalinden önce, Rus gazının AB'ye ihracatının, yeni bir boru hattının (Nord Stream 2) tamamlanmak üzere olması nedeniyle artması bekleniyordu. Rus gazına aşırı bağımlılığın jeopolitik risklerine yönelik uyarılar, blok içinde uzun yıllardır büyük ölçüde göz ardı edilmekteydi (Simeonova, 2023).

Savaş ile beraber enerji alanında da yaptırımlar başlamıştır. AB, Rus enerji ürünlerine yönelik kısıtlayıcı önlemler almaya karar verilmiştir. Bu kapsamda, kömür (10 Ağustos 2022), petrol (5 Aralık 2022) ve rafine ürünler (5 Şubat 2023) üzerine ambargo kararı alınmıştır. AB, G7 ve Avustralya tarafından 3 Aralık 2022 tarihinde ham petrol için varil başına 60 dolar ve 5 Şubat 2023'ten itibaren rafine ürünler için varil başına 45 dolar tavan fiyat belirlenmiştir (Lasserre ve Baudu, 2023). Ayrıca, AB tarafından Rusya'dan deniz yoluyla ithal edilen ham petrol yasaklanmış olup, Rus petrolün yaklaşık %90 gibi büyük bir oranın Avrupa'ya girişi engellenmiştir (Açıkmeşe, 2023). 24 Haziran 2024 tarihinde AB, Rusya'nın Ukrayna'yı işgaline karşı yeni bir dizi yaptırım üzerinde anlaşmaya vararak 14. yaptırım paketini yürürlüğe koymuştur. Yaptırımlar, Arktik de dâhil olmak üzere Rus ekonomisini enerji, finans ve ticaret sektörlerinde kısıtlamayı hedef almaktadır. Son yaptırımlar, ilk kez Rus sıvılaştırılmış doğal gazının (LNG) AB'ye ihracatının yasaklanmasını kapsamaktadır. Yaptırım uygulanan 116 kişi ve kuruluş arasında Arctic LNG 2 ve Murmansk LNG adlı sıvılaştırılmış doğalgaz tesisleri de yer almaktadır. AB, bu LNG'lerin inşasının tamamlanması için yeni yatırımları, ayrıca "mal, teknoloji ve hizmetlerin sağlanmasını" yasaklama kararı almıştır (Vereykina, 2024)

AB'nin fosil yakıtlara olan bağımlılığı ve bu yakıtların ithalatında Rusya'nın rolü düşünüldüğünde, karşılıklı olarak gerçekleştirilen enerji yaptırımları, AB'nin enerji güvenliğini doğrudan olumsuz şekilde etkilemiştir. Küresel petrol ve doğal gaz fiyatlarının ciddi artışı, Rusya'nın AB'ye sağladığı doğal gazı kesmesi gibi nedenler AB'yi orta ve uzun vadeli enerji politikalarında ciddi değişikliklere yönlendirmiştir. Böylece Birlik güneş ve rüzgâr enerjisi gibi yenilenebilir ve temiz enerji kaynaklarına yönelik yatırımları hızlandırmıştır. Enerji verimliliği açısından üst seviyede hedefler belirlenerek, Rusya'ya olan enerji bağımlılığından bir an önce kurtulmak amaçlanmıştır. Bu yönleri ile savaş, AB'nin enerji güvenliği ve politikaları açısından bir dönüm noktası özelliği taşımaktadır (Erdem, 2022, s. 398).

Enerji fiyatlarındaki artış, AB ülkelerinde kışın sert geçmesine neden olmuş, 2022 yılındaki temel tartışma alanları enerji konusunda Rusya'ya olan bağımlılığın nasıl azaltılacağı sorusu etrafında şekillenmiştir. Rusya'nın ön görülmeyen tutumları ve özellikle Kuzey Akım'daki gaz akışının zaman zaman azaltması ya da kesilmesi ile AB'ye boru hatlarıyla taşınan doğal gaz arzında ciddi bir düşüş yaratmıştır. Bu oran ile ilgili olarak, Avrupa Komisyonu bir rapor yayınlamıştır. Rapora göre, 2021 yılında Rusya boru hatları üzerinde AB'nin doğal gaz ihtiyacının %41'ini karşılarken, bu oran Eylül 2022'de %9'a kadar düşmüştür (Avrupa Komisyonu, 2022)

Enerji kaynakları bakımından Rusya'ya olan bağımlılığın azaltılması hatta ortadan kaldırılması için AB'nin ortak enerji politikalarında bu konuya özellikle yönelmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi önem arz etmektedir (Erdem, 2022, s. 412). AB, Rusya'ya olan enerji bağımlılığını azaltmak için alternatif enerji kaynaklarına yönelmeye başlamıştır. Bu, Arktik bölgesindeki yenilenebilir enerji projelerine ve LNG (sıvılaştırılmış doğal gaz) gibi diğer enerji kaynaklarına olan ilgiyi artırmıştır.

AB, %32'lik oranda gaz ithalatına denk gelecek şekilde Norveç ve ABD kaynaklı ek LNG tedarik etmiştir. Norveç, Avrupa'ya enerji, gaz ve petrol sağlayıcısı olarak büyük öneme sahiptir. Kriz, Norveç enerjisinin Avrupa'da olan önemini artırmıştır. AB, Rusya'nın petrol ve gazından hızla çıkarak "Re-Power EU" adlı bir girişim başlatmıştır. Bu durum, Arktik'teki enerji çıkarma faaliyetlerinin daha fazla arzulanan ve bu kaynakların kullanımına daha fazla ilgi gösterilen bir alan haline gelmesinin önünü açmıştır (Wilson Center, 2022).

Arktik, petrol ve doğal gaz rezervleri bakımından zengindir. AB, Rusya'dan bağımsız enerji kaynakları ararken, bu rezervler potansiyel bir alternatif sunmaktadır. Arktik'teki yenilenebilir enerji potansiyeli de yine gündeme çıkan bir konu olmuştur. Rüzgâr ve dalga enerjisi gibi yenilenebilir enerji kaynakları Arktik'te giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Öncelikle, AB, yenilenebilir enerji kaynaklarına yapılan yatırımları artırmıştır. 2023 ve 2024 yıllarında, offshore rüzgâr çiftlikleri ve enerji depolama projelerinde ilerlemeler kaydedilmiştir. Arktik'teki rüzgâr, güneş ve hidroelektrik gibi temiz enerji projeleri, fosil yakıtlara olan bağımlılığı azaltma hedefi doğrultusunda desteklenmektedir. Bu projeler, bölgenin doğal dengesini korurken enerji güvenliğini sağlamaya yardımcı olmaktadır. AB, bu tür projelere yatırım yaparak

enerji çeşitliliğini artırma hedefindedir (European Court of Auditors, 2024). Enerji açısından Arktik'in bir diğer önemi ise ticaret yolları açısından sahip olduğu stratejik bir konumdur. Yeni deniz yollarının açılması, AB'nin enerji taşımacılığında daha fazla seçenek sunmaktadır.

AB, enerji politikalarında sürdürülebilirlik ve çevresel koruma önceliklerini artırmış olup, 2008 yılındaki ilk Arktik politikasından 2021 yılındaki son güncel Arktik politikasına kadar iki alandaki desteğini vurgulamaktadır. Arktik'teki iklim değişikliği etkileri, enerji politikalarının şekillenmesinde daha fazla dikkate alınmaktadır. Yenilenebilir enerji teknolojilerine ve altyapısına yapılan yatırımlar artmıştır. AB, enerji çeşitliliğini artırmak için Arktik'te yeni teknolojiler geliştirmeye odaklanmıştır. Birlik, enerji politikalarında sürdürülebilirlik ve çevresel korumayı öncelikli hale getirerek Arktik'teki iklim değişikliği etkilerini daha fazla dikkate almaktadır. Bu yaklaşım, bölgedeki çevresel hassasiyetleri göz önünde bulundurarak enerji stratejilerini yeniden şekillendirmektedir. Çevresel koruma alanında, AB, Arktik'teki biyoçeşitliliği ve ekosistemleri korumaya yönelik uluslararası anlaşmalara daha fazla katkıda bulunmaktadır. Bu çabalar, bölgenin ekosisteminin bozulmasını engellemeye ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmeye yöneliktir. Karbon emisyonlarının azaltılması, AB'nin enerji politikalarının merkezinde yer almaktadır. Arktik'te daha temiz ve yenilikçi enerji teknolojilerinin kullanımı, sera gazı emisyonlarının düşürülmesine katkı sağlamaktadır. Böylece, küresel iklim hedeflerine ulaşılmasına destek verilmektedir. Ayrıca, AB, iklim değişikliğinin Arktik üzerindeki etkilerini daha iyi anlamak ve bu etkilerle başa çıkmak için bilimsel araştırma projelerine yatırım yapmaktadır. Bu projeler, politika yapımcıların daha bilinçli ve etkili stratejiler geliştirmesine olanak tanımaktadır (Avrupa Komisyonu ve Yüksek Temsilci, 2021).

Ukrayna Savaşı'ndan sonra AB, Arktik'teki temiz enerji projelerine daha fazla odaklanmıştır. Sonuç olarak, Arktik'teki iklim değişikliği etkilerini enerji politikalarının merkezine alarak, sürdürülebilirlik ve çevresel korumayı öncelikli hale getirmiştir. Bu yaklaşım, uzun vadede hem çevresel hem de ekonomik açıdan faydalar sağlamayı amaçlamaktadır (Leclerc, 2024).

4.3. Araştırma ve bilim

Bir jeopolitik güç olarak AB, Arktik'teki stratejik ve günlük çıkarlarını politika belgelerinde vurgulamaktadır. AB'nin bölgeye yönelik politikalarının odak noktası, Arktik'te çok taraflı barışçıl iş birliğini desteklemek, iklim değişikliğinin etkilerini yavaşlatmak ve Arktik topluluklarının, özellikle de yerli halkların yararına olacak şekilde Arktik'in sürdürülebilir kalkınmasını desteklemektir (Avrupa Komisyonu, 2008). AB'nin Arktik politikasının uygulanmasının, Avrupa Yeşil Mutabakatı tarafından tanımlanan hedeflere ulaşılmasına ve jeopolitik çıkarlarının karşılanmasına katkıda bulunması beklenmektedir.

Bilimsel iş birliği, yıllardır Arktik özelinde dikkat çekici bir istisnadır. Ancak Rusya'nın Şubat 2022'de Ukrayna'yı işgal etmesinden bu yana, Arktik ve Rusya arasındaki bilimsel ve araştırma iş birliği yollarının çoğu kısıtlanmıştır. Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesinden ve dünya liderlerinin Rusya'ya ekonomik yaptırımlar uygulamasından sadece birkaç gün sonra, Avrupa Komisyonu Rusya Federasyonu'nun dâhil olduğu bilim işbirliklerine yönelik tüm fonları durdurmuştur. Özellikle, Rus bilim insanları ve araştırmacıları, Batılı ortaklarıyla olan neredeyse tüm Arktik bilimsel işbirliklerinden dışlanmıştır. Bu dışlanma, Barents Avrupa-Arktik Konseyi ve Baltık Denizi Devletleri Konseyi çerçevesinde Rusya'yı içeren faaliyetlerin askıya alınmasıyla gerçekleşmiştir ve bunun ardından Rusya, bu iki iş birliği organizasyon yapısından çekilmiştir (Leclerc, 2024).

Arktik ülkelerinin her biri, Rusya ile bilimsel iş birliği alanındaki kısıtlamaları içeren yaptırım rejimleri uygulamıştır. Örneğin, Danimarka, İsveç ve Finlandiya, Rusya'ya karşı AB yaptırımlarını uygulayarak, Rusya ile tüm bilimsel iş birliğini askıya almış ve Rusya'nın içerisinde bulunduğu faaliyetlerden araştırma fonlarını çekmişlerdir (Witze, 2022; Leclerc, 2024).

Savaş nedeniyle Rusya ile önemli başka bir iş birliği yapısı da askıya alınmıştır. 3 Mart 2022'de, Rusya hariç tüm AK üyeleri, Rusya'nın işgaline tepki olarak Konsey'in çalışmalarını askıya almaya karar vermiştir. Ve Mart ayında, Norveç'in Tromsø kentinde bulunan ve Arktik ulusları ile yerli halklar

arasındaki iş birliğini yöneten hükümetler arası bir organ olan olarak AK çalışmalarını duraklatmıştır. Rusya'nın saldırganlığına yanıt olarak, diğer yedi Arktik ülkesi AK'ye katılımlarını geçici olarak askıya alarak Rusya'yı izole etmiştir. Kararı alan yedi Arktik ülkesi, çevre koruma ve sürdürülebilir kalkınma faaliyetlerini Rusya olmadan sürdürmeye karar vermiştir (Winkel, 2023).

Rusya olmadan da çalışmalara devam edilse de hükümetler arası çalışma gruplarının duraklatılması benzeri görülmemiş bir olaydır. Böyle bir olayın gerçekleşmesi, bölgeyi çatışan siyasetin dışında tutma geleneğini bozmuştur (Leclerc, 2024). Ayrıca, bölgede araştırma ve bilim alanında Rusya'nın rolü göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir. Karar, Arktik ortamındaki radyoaktivitenin değerlendirilmesi gibi AK bünyesinde yürütülen uluslararası araştırmaların da durdurulmasına neden olmuştur. Gerçekten de AK'nin durdurulması Arktik güvenliği, yönetimi ve iklim araştırmalarını doğrudan etkilemektedir. Bu etkiler iklim değişikliği, biyolojik çeşitlilik, petrol sızıntıları, kaynak kullanımı ve balıkçılıkla ilgili bölgesel projelerde açık şekilde ortaya çıkmaktadır (Ciolan, 2022). AK himayesinde son yıllarda müzakere edilen, Arktik'te Havacılık ve Denizcilik Arama ve Kurtarma İşbirliği Anlaşması gibi antlaşmalar yürürlükte kalmaya devam etmektedir (Winkel, 2023).

Özellikle Avrupa'daki birçok Arktik araştırmacı, finansman kuruluşları veya kurumlarının getirdiği kısıtlamalar nedeniyle Rusya'daki bilim insanlarıyla iş birliğini askıya almak zorunda kalmıştır. (Schreurs, 2023). Rus bilim adamlarının en büyük Arktik iklim katkılarında bazıları, donmuş toprak (permafrost) çalışmalarıyla gelmektedir. Permafrost, Rusya'nın %60'ından fazlasını kaplamakta; sıcaklıklar yükseldikçe, hızla erimekte ve metan gibi daha fazla ısı hapsedici gazı havaya salmakta, bu da küresel ısınmayı daha da kötüleştirmektedir. Donmuş toprak verileri, Ukrayna'nın işgalinden önce birçok ülke arasında zaten parçalanmış durumdayken savaş ile beraber durum daha da kötüleşmiştir. (Witze, 2022). Donmuş toprakların çözülmesi ve ren geyik çobanlarının değişen manzaralarını izleme gibi birçok saha deneyi, Rus Arktikleri yerine Kuzey Amerika veya Avrupa Arktikleri'nde çalışma noktalarına kaymıştır (Schreurs, 2023).

AB, Rus enstitüleriyle iş birliği konusunda da katı kısıtlamalar uygulamıştır. Bu, AB tarafından finanse edilen bazı araştırma girişimlerinin artık Rus verilerini içermediği göstermektedir. Bu durum, iklim ve çevre izleme sistemlerinde büyük bir boşluk oluşturmaktadır. Bilim insanlarının uyarısına göre, INTERACT Arktik izleme ağı bunun önemli bir örneğidir. Bir AB girişimi olan INTERACT (Arktik'te Karasal Araştırma ve İzleme için Uluslararası Ağ), dünyanın en büyük pan-Arktik izleme ağlarından biridir ve birçok ülkede çeşitli çevresel değişkenler hakkında bilgi toplayan onlarca istasyona sahiptir. Rusya'daki yirmi bir INTERACT istasyonu şu anda durdurulmuş durumda olup, bu da ağın toplam araştırma üslerinin yaklaşık beşte birine denk gelmektedir. Yakın zamanda Nature Climate Change adlı bilimsel dergide yayımlanan bir makalede, araştırmacılar bu duraklamanın INTERACT'in veri ürünleri üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Araştırmada, ağ ile farklı yorumlar yapılarak; Arktik boyunca istasyonların daha derin kar örtüsü, daha az bitki örtüsü ve daha az toprak karbonu olan daha ıslak ve daha sıcak alanlarda bulunma olasılığının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ancak Rusya'daki istasyonların dışlanması, veri setlerinin güvenilirliği konusunda soru işaretlerine neden olmaktadır (Harvey, 2024).

Rusya, Arktik bölgesinin neredeyse yarısını kapsayarak, en büyük Arktik ulusu olup en uzun kutup sahiline ve Arktik Okyanusu'nun büyük alanları üzerinde kontrole sahiptir. Dolayısıyla, Rusya topraklarında araştırma yapma erişimi, kutup çevresi perspektifi elde etmek için gereklidir. Başka bir deyişle, Rus bilim insanlarıyla iş birliği ve Rusya topraklarına erişim olmadan, Arktik araştırma verileri eksik kalacaktır. Bu, Horizon 2020 tarafından finanse edilen bir Arktik araştırma istasyonları ağı olan INTERACT gibi birçok büyük bilimsel proje ve konsorsiyumun, sınırlamaktadır. Kurumlar arasında veri akışı bu sürede zarar görmektedir ve bu nedenle bilimsel iş birliğinin durması gibi sorunlar, onlarca yıldır inşa edilen bilgi altyapılarını çözülme riskiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Arktik'teki kısıtlanmış iş birliği, yalnızca veri toplama, veri işleme ve veri paylaşımını aksatmakla kalmamakta, aynı zamanda karşılıklı geri bildirim, bilimsel diyalog ve Rus meslektaşlarının dâhil olduğu yayın ve yayılma süreçlerine de yük getirmektedir (Leclerc, 2024).

Hala devam eden araştırma ve bilim alanındaki engeller, Çin'in bu alanda ön plana çıkmasına ve Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinin ardından en büyük bilimsel iş birliği ortağı haline gelmesine olanak sağlamıştır. Bu durum büyük ölçüde, savaşın başlamasından bu yana Batı ile olan bağların dramatik bir şekilde azalmasından kaynaklanmaktadır. Çin ile olan bağlar, Rusya'ya en azından örtülü bir destek sunduğu için, iş birliğindeki artış mutlak olmaktan ziyade göreceli olarak değerlendirilebilir (Matthews, 2024).

2024 yılında, Rusya ile AB arasındaki bilimsel iş birliği konusunda belirgin bir iyileşme veya yeni olumlu adımlar atıldığına dair bir gelişme olduğunu somut olarak kanıtlamak zordur. Aksine, Ukrayna Savaşı'nın etkileri nedeniyle bu alandaki işbirlikleri büyük ölçüde askıya alınmış veya son derece sınırlı bir hale gelmiştir. Bilimsel iş birliği alanında önceden var olan projeler büyük ölçüde durdurulmuş, özellikle Arktik bölgesi ve çevresel izleme gibi alanlarda iş birliği oldukça kısıtlanmıştır. Rusya'nın artan otoriterliği ve Batı ile olan ilişkilerindeki gerilimler, bilimsel işbirliklerinin devamını zorlaştıran en önemli faktörler arasında yer almaktadır.

2024 yılında sınırlı alanlarda devam eden işbirlikleri, uluslararası anlaşmalara dayalı olarak balıkçılık yönetimi ve çevresel izleme gibi teknik alanlarla sınırlı kalmıştır. Bu tür işbirlikleri, her iki tarafın da çıkarına olan ve yasal olarak bağlayıcı anlaşmalar çerçevesinde yürütülmüştür. Ancak, bu işbirlikleri yeni adımlar olarak değil, mevcut anlaşmaların devamı niteliğinde değerlendirmek mümkündür. Örneğin, Orta Arktik Okyanusu Balıkçılık Anlaşması (CAOFA), hem AB hem de Rusya'nın taraf olduğu bir anlaşmadır ve Arktik'teki balıkçılık faaliyetlerinin düzenlenmesini sağlamaktadır. Anlaşma, balık stoklarının korunması ve sürdürülebilir balıkçılık uygulamalarının teşvik edilmesi amacıyla, tarafların iş birliği yapmasını gerektirmektedir. Arktik istisnacılığı fikriyle ilgili beklenmedik bir önem, Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinden bu yana ülkeler AK aracılığıyla birlikte çalışmaya devam etmekte zorluklarla karşılaşmış olsalar da, bu anlaşma ile kısmen Arktik iş birliğini sürdürmüşlerdir. Bugüne kadar CAOFA Balıkçılık Anlaşması tarafları üç taraflar konferansı düzenlemiş ve Arktik Okyanusu'nda araştırma ve incelemeler yapmak üzere iş birliği için iki çalışma grubu oluşturmuştur (Pan ve Huntington, 2024).

Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırgan savaşı, Arktik'teki statükoyu değiştirmiştir. Bu durum, hızla ilerleyen iklim değişikliği ve etkileri göz önüne alındığında, Arktik ülkeleri arasındaki iş birliği için özellikle önemlidir. Rusya'nın izole edilmesi, bölgedeki en büyük topraklara sahip olan aktörün devre dışı kalması anlamına gelmektedir. Bu dışlanmanın anlamı ise iklim ve çevre koruma ve sürdürülebilirlik programlarının artık bu bölgede uygulanabilirliğin zorluğudur. Özellikle, Rusya toprakları, iklim değişikliği ve permafrost erimesini izlemek için önemli bir yer sağlamaktadır. Sonuç olarak, Batılı bilim insanları artık bölge ötesinde önemli etkileri olan veri ve araştırmalara erişememektedir (Winkel, 2023). Bu açıdan, Ukrayna Savaşı'nın etkileri sadece AB ve Rusya arasında bilimsel iş birliğini sınırlamamakta, dünyanın özellikle iklim alanındaki çalışmaları önünde de ciddi bir bariyer oluşturmaktadır.

4.4. Güvenlik ve savunma

Rusya'nın Ukrayna'yı işgali, Arktik üzerinde art arda etkileri olacak şekilde Avrupa güvenliğinin geleceğini belirleyecek bir "dönüm noktasıdır". Rusya, uluslararası kurallara dayalı düzeni tehdit ederek, Avrupa'nın güvenlik mimarisini baltalamaktadır (Ciolan, 2022). Askeri açıdan bakıldığında, Rusya uzun zamandır bölgede askeri bir varlık oluşturmaktadır. 6.000 km'den fazla Arktik kıyı şeridi boyunca askeri tesislerini hem modernize etmekte hem de genişletmektedir. Bu durum, Avrupa Arktik'in kısmında konumlanan ulus devletler için (özellikle de Norveç gibi Rus eylemlerine şiddetle karşı çıkan devletler) oldukça endişe verici bir sorun teşkil etmektedir (Cunningham, 2024).

Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinden sadece birkaç gün önce Avrupa Parlamentosu, 17 Şubat 2022'de Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) uygulanmasına ilişkin bir karar kabul etmiştir. Bu kararda küresel güvenlik sorunlarının Arktik'te yayılma potansiyeline ilişkin endişeler dile getirilmiştir. Kararda aynı zamanda Arktik'teki ilerici ve önemli Rus askeri yığınağının yanı sıra Çin'in geniş kapsamlı kalkınma ve altyapı girişimlerinin ve bölgedeki emellerinin etkisi konusundaki çekincelerden bahsedilmiştir. Arktik'in bir bütün olarak Avrupa'nın güvenliğinde çok önemli bir rol oynadığı kaydedilmiş ve AB'nin NATO ile iyi

iş birliğinin yanı sıra Arktik'teki güvenlik konularında Birliğin rolüne ilişkin net bir vizyona sahip olması gerekliliğinin altı çizilmiştir (Avrupa Parlamentosu, 2022).

Parlamento, ODGP'nin uygulanmasına ilişkin 18 Ocak 2023 tarihli kararında, AB'nin Arktik politikasının ODGP'ye dâhil edilmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Bu karar aynı zamanda Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırgan savaşının yol açtığı yeni güvenlik gerçeklerini dikkate alırken Arktik'in barışçıl bir iş birliği alanı olarak kalması gerektiğini vurgulamakta ve bölgenin artan militarizasyonuna karşı uyarı teşkil etmektedir. Parlamento, 15 Mart 2023'te ise dünyada daha güçlü bir AB kimliğini tekrardan vurgulamıştır (Leclerc, 2024).

28 Şubat 2024 itibarıyla, AB'nin güvenliği ve savunması Arktik bölgesinde öncelik haline gelmektedir. Özellikle kuzey kıyısında ve Rus Arktik bölgesinde, mevcut jeopolitik durum AB'yi stratejik konumlanma, iç öncelikler veya altyapının çift kullanımı alanında önlemler almaya yönlendirmektedir. Örneğin, AB Uydu Merkezi (SatCen) bölgeyi izleyerek coğrafi güvenlik sağlamakta; Galileo arama ve kurtarma güvenlik hizmetleri sunmakta ve Galileo Düzenli Kamu Hizmeti, yetkili kullanıcılarına AB'nin Arktik sularında sınırsız ve kesintisiz seyir erişimi sağlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca, AB'nin Arktik'teki güvenlik ve savunmasının güçlü olması için dikkate alınması gereken üç değişken vardır. Birincisi, Danimarka Krallığı'nın toprakları Grönland ve Faroe Adaları'nı da kapsamaktadır ki bu bölge Arktik diplomasisi açısından odak noktası haline gelmiştir. İkincisi, Finlandiya'nın 4 Nisan 2023'te NATO'ya katılması, Rus etkisinden su alanlarını koruma konusunda bir dönüm noktası olup, serbest ticaret, ticaret yolları ve küresel deniz taşımacılığı açısından Arktik'i etkilemiştir. Üçüncüsü, İsveç'in 26 Şubat 2024'te NATO'ya katılması, bu etki alanını kapatmayı amaçlamıştır (Blanco, 2024).

Bölge ülkelerinden İsveç ve Finlandiya uzun yıllardır tarafsızlık politikası izlemekteydi. Ancak savaş ile beraber her iki ülkenin tarafsızlık politikasını terk etmesi ve NATO'ya üyelik başvurusu yapması Arktik güvenlik ve savunma açısından önem arz eden bir konudur (Erol, 2022, s. 312). Bölgedeki güvenlik durumu özellikle değişim içindedir. Finlandiya ve İsveç'in NATO'ya katılımının tamamlanması, Rusya'nın güvenlik algısını şekillendirmesi ve Moskova'nın, NATO ile olan geniş sınırını güçlendirmek zorunda kalması beklenmektedir. Ayrıca, bu iki ülkenin katılımı, Arktik'te daha fazla NATO tatbikatına ve dolayısıyla Rusya sınırına yakın daha fazla tatbikata yol açarak, her iki tarafta yeniden silahlanma sarmalını pekiştirecektir. Batılı yaptırımlar, Rusya ekonomisini ve tehdit algılarını daha da etkileyebilecek ve bu da Rusya'nın silahlı kuvvetlerini yeniden düzenlemede yeni öncelikler belirlemesine neden olabilecektir. NATO kuvvetlerinin doğu sınırlarına yeniden konuşlandırılması, Rusya'yı batı sınırlarına öncelik vermeye zorlama ihtimali yüksektir. Bununla birlikte, zayıflayan bir Rusya'nın nükleer caydırıcılığını daha da geliştirmesi beklenmektedir. Ek bir bilgi olarak, balistik füze denizaltılarının çoğu Kola Yarımadası'nda, yani Arktik'te ve NATO sınırına yakın bir konumda konuşlanmıştır (Winkel, 2023). Bu durum bile güvenlik açısından oldukça dikkate değerdir.

AB'nin Arktik'teki rolü, coğrafyası ve Birliğin iş bölümü üzerine kuruludur. AB üye ülkeler Danimarka, Finlandiya ve İsveç'in varlığı ve İzlanda ile Norveç'e olan bağlantılar, Avrupa Ekonomik Alanı anlaşmasıyla sağlanmaktadır (Raspotnik ve Osthagen, 2022). Ancak, bu bağlantı hiçbir zaman bu ülkelerin güvenlik endişelerine dayalı olarak Birliğin açık bir jeopolitik Arktik stratejisi belirlemesi açısından kullanılmamıştır. Bu nedenle, AB, İskandinav ülkeleri için en önemli konulardan biri olan Rusya ile güvenlik ilişkilerini nasıl yönetecekleri konusu önemsiz hale gelmiştir. Rus askeri tehdidi ve Kuzey Atlantik ve Baltık Denizi'ndeki sınırlarla ilgili güvenlik endişeleri, İskandinav ülkelerini on yıldan fazla bir süredir meşgul etmektedir. Şimdiye kadar, İskandinav ülkeleri de AB'nin kuzeyde daha güçlü bir güvenlik rolünü teşvik etme konusunda isteksiz kalmışlardır. Ancak 2022'de Ukrayna'nın işgali ile birlikte, bu isteksizlik değişmeye başlamıştır çünkü İskandinav ülkeleri (ve buna bağlı olarak AB) yalnızca Rusya'nın artan askeri varlığıyla değil, aynı zamanda bölgedeki Çin'in artan ilgisi ve buna bağlı olarak ABD'nin büyük güç rekabetiyle de başa çıkmak zorunda kalacaktır. Bölgedeki güvenlik algısı ve Rusya ile dış ilişkiler muhtemelen 2022 yılı öncesi seviyelere ve özellikle 2014 yılı seviyelerine dönülemeyeceğinin sinyallerini vermektedir. Aynı durum, Arktik ve AB'nin kuzeydeki Rusya ile ilişkileri için de geçerlidir (Cunningham, 2024; Ciolan, 2022).

2008'deki ilk Bildirisinden bu yana, AB Arktik politikasında Rusya'ya karşı temkinli davranışa da güvenlik açısından kısmen ihmal etmiştir. Bölge özelinde ilişkiler, barış ve istikrar şeklinde devam etmiştir. Bu durum, AB-Rusya ilişkilerinde “Arktik İstisnası” olarak adlandırılmıştır. Birliğin Arktik konularında tam katılımı jeopolitik bir gereklilikse - 2021 AB Ortak Bildirisi'nde vurgulandığı gibi - şimdi AB'nin Arktik'teki gelecekteki Rusya ile ilişkisi hakkında stratejik düşünme zamanı gelmiştir. Bu bağlamda, AB'nin Rusya'nın Arktik'te AB için bir güvenlik tehdidi olduğu gerçeği konusundaki bölgesel tutumunu köklü bir şekilde değiştirmesi gerekmektedir. Buna dayanarak, AB'nin Arktik güvenlik konularını ve Rusya'nın gerçek politikasını uygun bir şekilde ele almanın bir yolunu bulması önem taşımaktadır. Daha da önemlisi, AB'nin yayınladığı ortak bildirimlerde ve tebliğlerde belirtildiği gibi Arktik'te bir aktör olarak varlığını meşrulaştırması için Arktik bölge için gerçek bir güvenlik sağlayıcısı olması beklenmektedir. AB'nin askeri-endüstriyel tabanını güçlendirmek için, Avrupa Savunma Ajansı ile koordinasyon halinde ilk Avrupa Savunma Sanayii Stratejisi'ni (European Defence Industry Strategy, EDIS) “Yeni Bir Avrupa Savunma Sanayii Stratejisi: Duyarlı ve Dirençli Bir Avrupa Savunma Sanayii Aracılığıyla AB'nin Hazırlıklı Olmasının Sağlanması” başlıklı ortak bildirisini Mart 2024'te sunmuştur. EDIS, Avrupa Komisyonu tarafından 5 Mart 2024'te ortaya koyulmuş olup, AB üye ülkelerinin ortaklaşa bir savunma gündemine sahip olmasını amaçlamaktadır. Rusya'nın Ukrayna'yı işgali sonucunda oluşan bu yeni savunma stratejisi düşüncesi, ortaya çıkabilecek herhangi bir kriz anında önceden hazırlıklı olma düşüncesi ile oluşturulmuştur (Uysal, 2024). Bu strateji, güçlü bir AB savunma sanayisinin savunma hazırlığı şeklinde ifade edilebilir. Rusya-Ukrayna savaşı ile ortaya çıkan güvenlik algısının somut bir örneği olarak da yorumlanabilir. Değişen dünya dinamikleri göz önüne alındığında, AB'nin bölgesel güvenlik politikaları konusunda Arktik'i unutmaması gelecek yıllar açısından da kritiktir.

5. Sonuç

Rusya-Ukrayna Savaşı öncesinde, AB'nin Arktik politikaları daha çok çevresel sürdürülebilirlik ve bilimsel araştırmalara odaklanıyordu. İklim değişikliğiyle mücadele, biyolojik çeşitliliğin korunması ve bölgenin ekosistemine zarar vermeden ekonomik fırsatların değerlendirilmesi öncelikliydi. Enerji politikalarında, yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapılmakla birlikte, Rusya'dan enerji ithalatı devam ediyordu. Güvenlik boyutunda ise, askeri gerilimler daha az belirgin olduğundan, güvenlik stratejileri nispeten daha düşük profildeydi. Ukrayna Savaşı, AB'nin Arktik politikalarında köklü değişiklikler yapmasına neden olmuştur. Savaş ile beraber, Birliğin bölgeye yönelik ekonomi, enerji, araştırma ve güvenlik konularında özellikle kritik kararlar alarak süreci yönetmeye başladığı gözükmektedir. Genel olarak, Ukrayna Savaşı, AB'nin Arktik politikalarını şekillendirirken ekonomi, enerji, çevre, güvenlik ve uluslararası iş birliği gibi bir dizi faktörü dikkate almasına neden olmuştur. Bu etkenler, bölgenin stratejik önemini artırmış ve AB'nin Arktik stratejilerini kapsamlı bir şekilde yeniden değerlendirmesine yol açmıştır.

Ekonomik açıdan, AB, Rusya'ya olan enerji bağımlılığını azaltma çabalarını savaşın başladığı ilk zamanlardan itibaren hızlandırmış olup Arktik bölgesindeki alternatif enerji kaynaklarına yönelmiştir. Bu strateji, bölgedeki yenilenebilir enerji projelerine olan ilgiyi artırmış ve ekonomik çeşitliliği teşvik etmiştir. Arktik'in potansiyelinden faydalanarak, AB, hem enerji güvenliğini sağlamayı hem de sürdürülebilir ekonomik büyümeyi hedeflemektedir. Rusya'dan bağımsızlaşma çabalarını hızlandırması ve yenilenebilir enerji projelerine daha fazla yatırım yapması süreç açısından önem taşımaktadır.

Enerji politikalarında yaşanan bu değişim, Arktik'teki araştırma ve inovasyon çalışmalarını da etkilemiştir. Bölgenin benzersiz ekosistemi ve iklim değişikliği üzerindeki etkileri, daha fazla bilimsel iş birliğini gerekli kılmaktadır. AB, Arktik'teki çevresel değişimlere dair daha derin bir anlayış geliştirmek için uluslararası araştırma projelerini desteklemiş ve bölgenin korunmasına yönelik daha etkili politikalar geliştirmeyi amaçlamıştır. Bu çalışmalar, iklim değişikliğiyle mücadelede önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Savaş devam ettiği sürece, iklim değişikliği önemli bir zorluk olacaktır ve Rusya iklimi bir silah olarak kullanması muhtemeldir (örneğin, iklim değişikliğinin Rusya için iyi olduğuna dair yanlış bilgi yayarak). Bu noktada, dijital altyapıyı geliştirmek ve veri toplama yeteneklerini artırmak da AB'nin Arktik'teki etkinliğini artıracaktır. Savaşın çevresel etkileri, Arktik bölgesindeki çevre politikalarını

da etkilemiştir. AB, bölgedeki çevresel koruma ve sürdürülebilirlik stratejilerini gözden geçirme doğrultusunda hareket etmesi beklenmektedir.

Güvenlik boyutunda ise, Arktik bölgesi, stratejik önemini artırmıştır. Arktik bölgesindeki askeri varlık ve savunma stratejileri, Ukrayna Savaşı sonrası daha fazla önem kazanacaktır. AB'nin bu bölgedeki askeri hazırlık ve savunma kapasitesini artırması önemlidir. AB, Ukrayna Savaşı nedeniyle özellikle uluslararası iş birliğine daha fazla önem vermektedir. Arktik bölgesindeki uluslararası iş birliği ve çok taraflı anlaşmalar, bu yeni jeopolitik ortamda daha fazla ön plana çıkması beklenmektedir. Savaşın etkisiyle, AB, bölgede daha aktif bir rol üstlenmiş ve güvenlik politikalarını yeniden şekillendirmiştir. Avrupa ülkeleri arasındaki askeri ilişki, ortak savunma faaliyeti arttıkça muhtemelen güvenlik alanı daha da güçlenecektir. Bunun işaretlerini, AB'nin askeri-endüstriyel tabanını güçlendirmek için Mart 2024'te başlatılan Avrupa Savunma Sanayi Stratejisi'nde (EDIS) görmekteyiz. Rusya'nın artan askeri varlığına karşılık olarak, AB'nin savunma iş birliğini güçlendirmesi ve NATO ile koordinasyonunu artırması, bölgedeki istikrarın sağlanması açısından kritik hale gelmiştir. Bölgede artan askeri hareketliliğe karşı, NATO ile iş birliği ve savunma stratejilerinin güçlendirilmesi beklenmektedir. Bu kapsamda, AB'nin Arktik politikaları, bölgenin stratejik önemine uygun olarak daha kapsamlı ve entegre bir yaklaşım benimsemektedir. Savaşın devam etme durumu göz önünde bulundurulduğunda AB, Arktik'te daha stratejik ve proaktif bir politika izlemelidir.

Ukrayna savaşı, AB Arktik politikalarını derinden etkileyen önemli bir jeopolitik olaydır. Savaşın ortaya çıkardığı güvenlik endişeleri ve jeopolitik gerilimler, AB'nin Arktik bölgesindeki stratejik yaklaşımlarını yeniden gözden geçirmesine neden olmuştur. Askeri güvenlik stratejileri ve enerji güvenliği öncelikleri, AB'nin Arktik politikalarını şekillendiren temel faktörler arasında yer almaktadır. Uluslararası iş birliği ve diplomasi de savaşın etkisiyle güçlenmiş, Arktik bölgesindeki çok taraflı anlaşmaların ve iş birliği mekanizmalarının önemi artmıştır. Bu durum, AB'nin bölgedeki stratejik ortaklıklarını güçlendirme ve çok taraflı diplomasiye daha fazla ağırlık verme gerekliliğini beraberinde getirmektedir. Arktik bölgesindeki güvenlik riskleri ve jeopolitik gerilimler, AB'nin bu bölgedeki stratejik yaklaşımlarını etkilemeye devam edecek gibi gözükmektedir.

Kaynakça

- Açıkmeşe, S. A. (2023, 19 Ocak). *Ukrayna Savaşı'nın gölgesinde Avrupa Birliği'nin 2022 karnesi*. Global Akademi. <https://www.uikpanorama.com/blog/2023/01/19/sa-3/>
- Arktik Konseyi (1996). *Ottawa declaration-1996*. <https://oarchive.arctic-council.org/handle/11374/85>
- Arktik Konseyi (2024, 15 Temmuz). *Arctic states*. <https://arctic-council.org/about/states/>
- Ateş, O. (2017). Rusya Federasyonu'nun Arktika politikası. *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 6(1), 57-95, <https://doi.org/10.26650/jes371512>
- Avrupa Komisyonu (2007, 10 Ekim). An integrated maritime policy for the European Union. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0575:FIN:EN:PDF>
- Avrupa Komisyonu (2008, 20 Kasım). The European Union and the Arctic region. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0763:FIN:EN:pdf>
- Avrupa Komisyonu (2022, 18 Ocak). *2022 State of the European Union report highlights challenges*. https://commission.europa.eu/news/2022-state-energy-union-report-highlights-challenges-2022-10-18_en
- Avrupa Komisyonu ve Yüksek Temsilci (2012, 26 Haziran). *Developing a European Union policy towards the Arctic region: progress since 2008 and next steps*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=JOIN:2012:0019:FIN>
- Avrupa Komisyonu ve Yüksek Temsilci (2021, 13 Ekim). A stronger EU engagement for a peaceful, sustainable and prosperous Arctic. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021JC0027>
- Avrupa Merkez Bankası (2022). *The impact of the war in Ukraine on euro area energy markets*. https://www.ecb.europa.eu/press/economic-bulletin/focus/2022/html/ecb.ebbox202204_01~68ef3c3dc6.en.html
- Avrupa Parlamentosu (2022, 17 Şubat). *European Parliament resolution of 17 February 2022 on the implementation of the common foreign and security policy - annual report 2021*. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0039_EN.html

- Baldran, S. (2023). Avrupa Birliği'nin Arktik politikası. *Novus Orbis: Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(1), 75-107.
- Bennett, Mia M. (2024). The dark Arctic, *Current History*, 123(849): 20–26.
- Blanco, C. (2024, 5 Mart). *EU's presence in the Arctic*. Finabel. <https://finabel.org/eus-presence-in-the-arctic/>
- Çalık, A. G. (2021). Arktik bölgesinde yaşanan güncel sorunlar ve ikili anlaşmazlıklar. *International Journal of Politics and Security*, 3(1), 99-128.
- Cantürk, İ. U., & Atvur, S. (2021). Arktik bölgede çevresel bozulma, strateji ve rekabet: çevresel güvenlik bağlamında bir değerlendirme. *International Journal of Politics and Security*, 3(1), 180-217.
- Cunningham, A. (2024, Mayıs 14). *Shifting ice: how the Russian invasion of Ukraine has changed Arctic circle governance and the Arctic Council's path forward*. The Arctic Institute <https://www.thearcticinstitute.org/shifting-ice-russian-invasion-ukraine-arctic-circle-governance-arctic-councils-path-forward/>
- Çıtak, E. (2020). Arktik bölgesi siyaseti: Ottawa Deklarasyonu'ndan bugüne aktör politikaları ve Çin'in kutup ipek yolu projesi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 15(1), 5438-5473.
- Ciolan, I. (2022, 11 Nisan). *The EU's geopolitical awakening in the Arctic*. European Policy Center. <https://www.epc.eu/en/Publications/The-EUs-geopolitical-awakening-in-the-Arctic~47c318>
- Cui, L., Yue, S., Nghiem, X. H., & Duan, M. (2023). Exploring the risk and economic vulnerability of global energy supply chain interruption in the context of Russo-Ukrainian war. *Resources Policy*, 81, 103373.
- Dal, A. (2020). Kuzeydeki asırlık çatışma: Arktik Bölgesi'ndeki çıkarlar algılaması ve egemenlik tartışmaları üzerine bir değerlendirme. *Firat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30(2), 287-304.
- Debanck, L. (2023, 25 Nisan). *The EU as an actor in the Arctic*. The Arctic Institute. <https://www.thearcticinstitute.org/eu-actor-arctic/>
- Dolata, P. (2020, 20 Haziran). *A balanced Arctic policy for the EU*. European Parliament. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/603498/EXPO_IDA%282020%29603498_EN.pdf
- Erdem, T. (2022, 19-21 Kasım). *Ukrayna-Rusya Savaşı'nın Avrupa Birliği'nin enerji politikalarına yansımaları ve etkileri*. ASEAD 10. uluslararası sosyal bilimler sempozyumu, Türkiye. <https://aseadsempozyum.org/wp-content/uploads/2024/02/10.-tam-metin-kitabi.pdf>
- Erol, M. S. (2022). Arktik jeopolitiğinin artan önemi bağlamında ABD'nin Arktik strateji belgesi üzerine bir okuma. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 294-322.
- European Court of Auditors (2024, Kasım). *Special report 11/2024: The EU's industrial policy on renewable hydrogen – Legal framework has been mostly adopted – time for a reality check*. <https://www.eca.europa.eu/en/publications/sr-2024-11>
- Fouche G. ve Dickie G. (2024, 14 Mayıs). *West, Russia manage limited cooperation in Arctic despite chill in ties*. Reuters. <https://www.reuters.com/world/west-russia-manage-limited-cooperation-arctic-despite-chill-ties-2024-05-14/>
- Finlandiya Dışişleri Bakanlığı (2009). *Northern Dimension*. European Parliament. https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/deea/dv/0209_0209_05.pdf
- Gad, U.P. (2013). Greenland: A post-Danish sovereign nation state in the making, *Cooperation and Conflict*, 49(1), 98-118.
- Germir, H. N. (2019). Polar kod uygulamasının dünya ticareti üzerine etkileri. *Denizcilik ve Deniz Güvenliği*, 353-368.
- Harvey, C. (2024, 23 Şubat). *Russia's war on Ukraine chills Arctic climate science*. Scientific American. <https://www.scientificamerican.com/article/russias-war-on-ukraine-chills-arctic-climate-science/>
- Helvacıköylü, G. (2021). Rusya'nın Arktika politikası bağlamında kuzey deniz rotası stratejisi. *UPA Strategic Affairs*, 2(2), 167-184.
- Heininen, L. (2024). *Geopolitical features, common interests and the climate crisis: the case of the Arctic*. The Geneva Centre for Security Policy. <https://www.gcsp.ch/publications/geopolitical-features-common-interests-and-climate-crisis-case-arctic>
- Jensen, N. P. (2024, 1 Ocak). *Arctic exceptionalism or ice curtain? Collaboration and conflict in the Arctic amid escalating geopolitical strains*. European Student Think Tank. <https://esthinktank.com/2024/01/10/arctic-exceptionalism-or-ice-curtain-collaboration-and-conflict-in-the-arctic-amid-escalating-geopolitical-strains/>
- Jouan N. (2024, 24 Haziran). *How to take advantage of NATO enlargement in the Arctic*. RAND. <https://www.rand.org/pubs/commentary/2024/06/how-to-take-advantage-of-nato-enlargement-in-the-arctic.html>

- Kavas, A. Y. (2019). Soğuk Savaş sonrası Arktika bölgesi jeopolitiği ve bölgesel iş birliği potansiyeli. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 19, 25-44.
- Konsey (2019, 9 Aralık). *Council conclusions on the EU Arctic policy*. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14952-2019-INIT/en/pdf>
- Kazokoğlu, C. (2014, 20 Şubat). *Sekiz ülkenin gözü neden kutup bölgesi'nde?* BBC. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/02/140220_kutup_dairesi_enerji
- Lasserre, F. ve Baudu H. (2023, 13 Nisan). *The consequences of the war in Ukraine in the Arctic*. Réseau d'analyse stratégique (RAS) / Network for Strategic Analysis (NSA). <https://ras-nsa.ca/consequences-of-the-war-in-ukraine-in-the-arctic/>
- Leclerc, G. (2024, 11 Ocak). *Russia's war on Ukraine: implications for the Arctic*. Think Thank Euroepan Parliament [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2024\)754604](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2024)754604)
- Marsili, M. (2022). Arctic security: A global challenge. *Jadavpur Journal of International Relations*, 26(2), 139-158.
- Matthews, D. (2024, 22 Şubat). *China becomes Russia's biggest collaborator after war decimates science ties with the west*. Science Business. <https://sciencebusiness.net/news/international-news/china-becomes-russias-biggest-collaborator-after-war-decimates-science-ties>
- NATO (2024, 24 Mayıs). *Logistics committee discusses how to further strengthen the Alliance's deterrence and defence posture*. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_225580.htm?selectedLocale=en
- Öztürk, T., & Gürsoy, F. (2022). Küresel iklim değişikliğinin Arktik Okyanusu'na jeopolitik etkisi. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 22(1), 117-131.
- Pan, M., & Huntington, H. P. (2024). China-US cooperation in the Arctic Ocean: Prospects for a new Arctic exceptionalism?. *Marine Policy*, 168, 106294.
- Pérez, E. C., & Yaneva, Z. V. (2016). The European Arctic policy in progress. *Polar Science*, 10(3), 441-449.
- Polyakova, A., Lucas, E., Lamond, J., Lo B. , Speranza, L. (2022, 24 Mayıs). *What does Europe look like 3-7 years after Russia's war in Ukraine?*. Center for European Policy Analysis (CEPA). <https://cepa.org/comprehensive-reports/what-does-europe-look-like-3-7-years-after-russias-war-in-ukraine/>
- Rasputnik, A. ve Osthagen, A. (2022, Mart 23). *The end of an exceptional history: re-thinking the EU-Russia Arctic relationship*. E-International Relations. <https://www.e-ir.info/2022/03/23/the-end-of-an-exceptional-history-re-thinking-the-eu-russia-arctic-relationship/>
- Rantanen, M., Karpechko, A. Y., Lipponen, A., Nordling, K., Hyvärinen, O., Ruosteenoja, K., ... & Laaksonen, A. (2022). The Arctic has warmed nearly four times faster than the globe since 1979. *Communications earth & environment*, 3(1), 168.
- Schreurs, M. (2023). Implications of the Russian war on Ukraine for climate policy and the geopolitics of energy. *Canadian Journal of European and Russian Studies*, 16(2), 90-113.
- Sezen, S. (2021). Çin Arktika'da: Arktika İpek Yolu. *Mülkiye Dergisi*, 45(2), 389-418.
- Simeonova, E. (2023, 31 Aralık). *The EU Is much less dependent on Russian gas but still isn't ready to give it up*. Radio Free Europe/Radio Liberty. <https://www.rferl.org/a/russia-natural-gas-european-union-dependence-ukraine-war/32754244.html>
- Simpson, B (2023, 31 Mayıs). *The rise and sudden fall of the Arctic Council*. Foreign Policy. <https://foreignpolicy.com/2023/05/31/arctic-council-russia-norway/>
- United States Geological Survey-USGS (2008). *Circum-Arctic resource appraisal: Estimates of undiscovered oil and gas north of the Arctic circle*. <https://pubs.usgs.gov/fs/2008/3049/fs2008-3049.pdf>
- Tomala, M. (2017). The European Union's relations with Greenland. *International Studies: Interdisciplinary Political and Cultural Journal (IS)*, 20(1), 31-46.
- Uysal, N. N. (2024, 5 Mart). *Avrupa Savunma Topluluğu'na doğru: Komisyondan yeni savunma stratejisi*. İktisadi Kalkınma Vakfı. https://bulten.ikv.org.tr/icerik_print.asp?ust_id=13994&id=13996
- Vereykina, E. (2024, 24 Haziran). *European Council approves new sanctions against Russia*. The Barents Observer. <https://thebarentsobserver.com/en/arctic-Ing/2024/06/european-council-approves-new-sanctions-against-russia>.
- Yeni Yıldız, S. N. (2021, Ekim). *AB'nin yeni kuzey kutbu stratejisinde iklim hedefleri öne çıkıyor*. İktisadi Kalkınma Vakfı. https://bulten.ikv.org.tr/icerik_print.asp?ust_id=11300&id=11302
- Yıldız, G., & Çelik, H. (2019). Yeni bir egemenlik mücadelesi alanı olarak Arktika: ABD-Rusya rekabeti. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 21(1), 57-77.
- Yılmaz, N., & Çiftçi, A. (2013). Arktika bölgesinin siyasal önemi ve siyasal ve hukuksal statüsünün karşılaştırılması değerlendirilmesi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (31), 1-16.
- Weber, S. (2014). The development of an EU Arctic policy: interests, objectives, and initiatives. *Perceptions and strategies of arcticness in sub-arctic Europe*, 43-74.

- Wilson Center (2024, 5 Temmuz). *Ukraine and the Arctic: perspectives, impacts, and implications*.
<https://www.wilsoncenter.org/event/ukraine-and-arctic-perspectives-impacts-and-implications>
- Winkel, J. (2023). *The impact of the Ukraine war on the Arctic*. AIES Wien.
<https://www.aies.at/download/2023/AIES-Fokus-2023-05.pdf>
- Witze, A. (2022). Russia's war in Ukraine forces Arctic climate projects to pivot. *Nature*, 607(7919), 432-432.
- WWF (2016). *The EU and the Arctic*. https://wwf.panda.org/wwf_news/?262810/the-circle-0116